

Projektovanje elektronskih kola

Sadržaj:

1. Uvod - osnovni pojmovi
2. Stilovi projektovanja i izrade prototipova
3. **Projektovanje analognih kola**
4. **Osnove fizičkog projektovanja
(projektovanje štampanih ploča)**
5. **Projektovanje digitalnih kola (vežbe)**

Analiza kola

Tipovi analize?

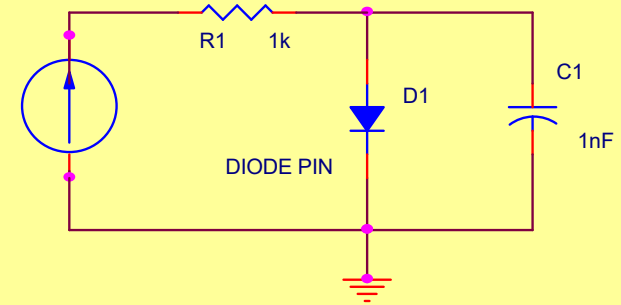
Zavisno od **vrste pobude**, ima smisla analizirati ponašanje kola u

1. jednosmernom domenu (određivanje položaja jednosmerne radne tačke kola).
2. frekvencijskom domenu (frekvencijska karakteristika kola – amplitudska, fazna)
3. vremenskom domenu (talasni oblik napona/struja na izlazu kola pobuđenog impulsima poznatog talasnog oblika)

Tipovi analize kola

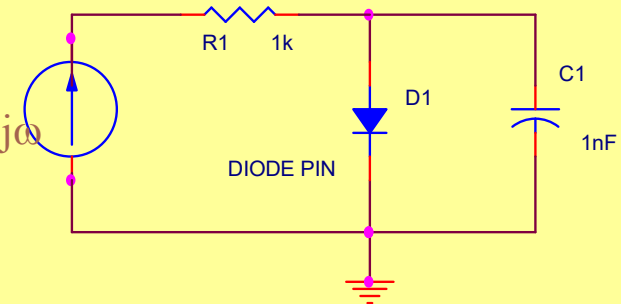
1. Jednosmerni domen
(DC analiza)

$$I=5\text{mA}$$

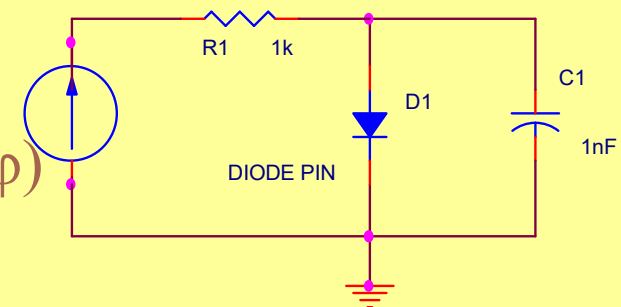
2. Frekvencijski domen
(AC analiza)

$$i(\omega)=5 \cdot 10^{-3} e^{j\omega}$$

3. Vremenski domen
(TR analiza)

$$i(t)=5 \cdot 10^{-3} \cos(2\pi ft + \varphi)$$

Analiza kola

Tipovi analize?

Zavisno od **vrste elemenata od kojih se kolo sastoji**, različiti tip problema i metoda za analizu

1. Linearna otporna kola (R, linearni generatori, nezavisni i kontrolisani)
2. Linearna reaktivna kola (R, L, C, m, ...)
3. Nelinearna otporna (poluprovodničke komponente, R, ...)
4. Nelinearna reaktivna (poluprovodničke komponente, R, L, C,...)

Tipovi elektronskih kola

1. Linearna otporna
R
2. Linearna reaktivna
L, C, m, ...
3. Nelinearna otporna
dioda, tranzistor, R, ...
4. Nelinearna reaktivna
dioda, tranzistor, R, L,
C,...

Tipovi analize kola

1. Jednosmerni
domen (DC analiza)
2. Frekvencijski
domen (AC analiza)
3. Vremenski domen
(TR analiza)

Projektovanje elektronskih kola

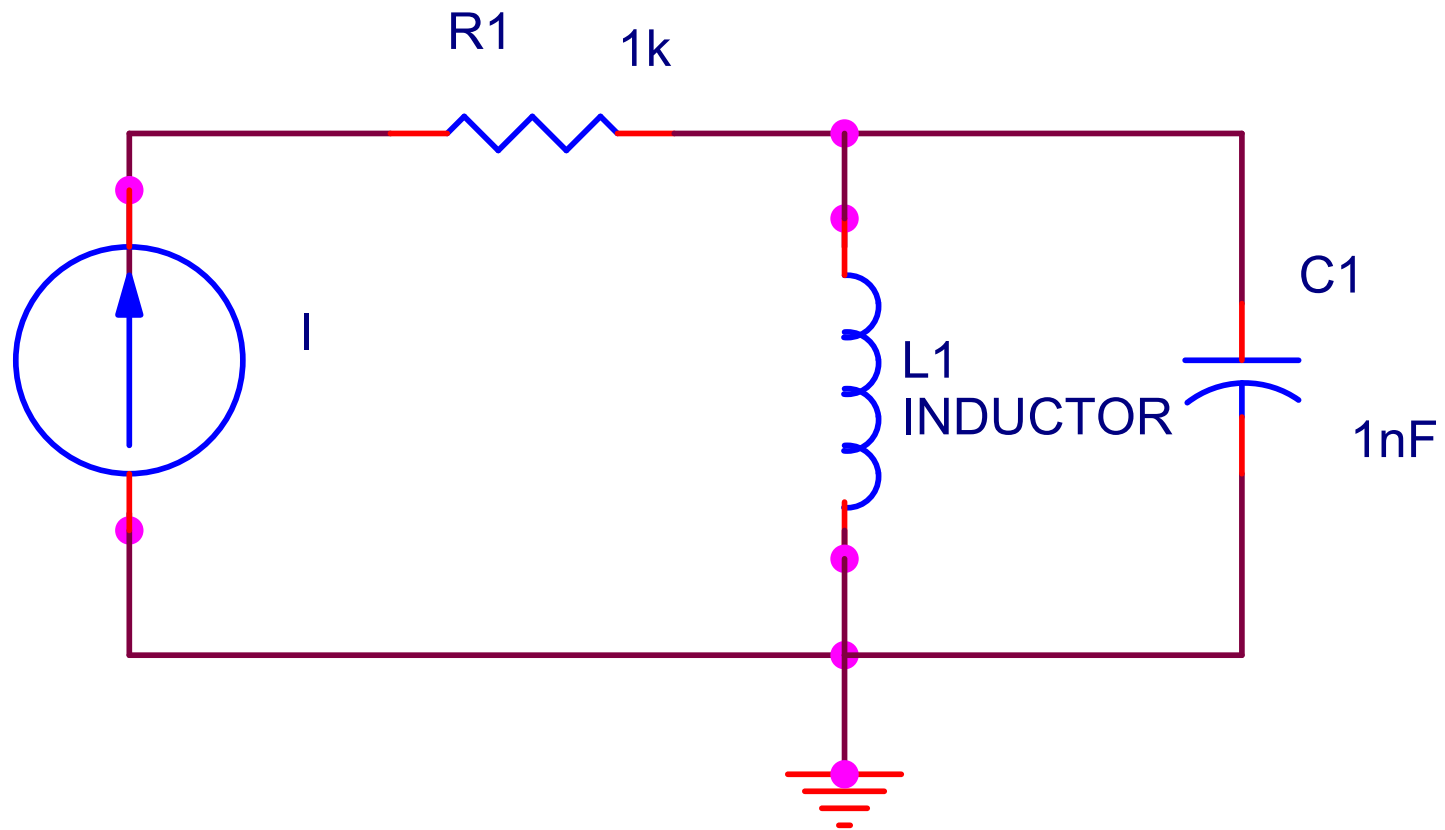
Analiza elektronskih kola

- 1. Uvod**
- 2. Analiza linearnih kola u DC domenu (jednosmerni režim)**
- 3. Analiza linearnih kola u AC domenu (frekvencijski domen)**
- 4. Analiza linearnih kola u TR domenu (vremenski domen)**
- 5. Analiza nelinearnih kola u DC domenu**
- 6. Analiza nelinearnih kola u TR domenu**

Analiza elektronskih kola

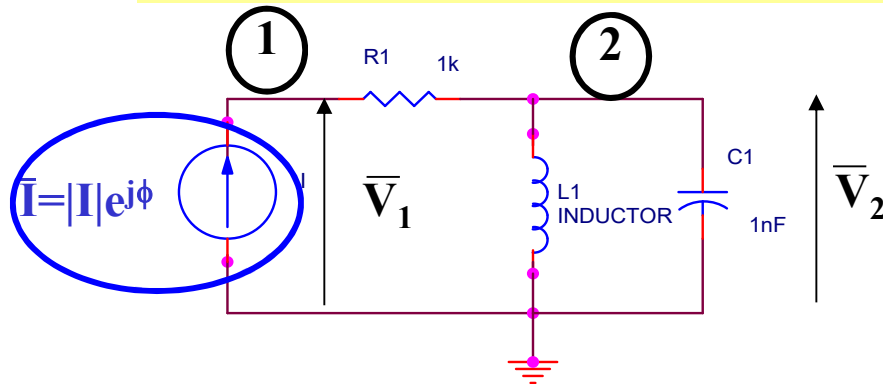
1. Uvod
2. Analiza linearnih kola u DC domenu (jednosmerni režim)
3. Analiza linearnih kola u AC domenu (frekvencijski domen)
4. Analiza linearnih kola u TR domenu (vremenski domen)
5. Analiza nelinearnih kola u DC domenu
6. Analiza nelinearnih kola u TR domenu

Analiza kola

Ponašanje linearnih reaktivnih kola u frekvencijskom domenu opisuje se sistemom linearnih algebarskih jednačina sa kompleksnim koeficijentima

$$\frac{\bar{V}_1 - \bar{V}_2}{R_1} = \bar{I}$$

$$\frac{\bar{V}_2 - \bar{V}_1}{R_1} + \frac{\bar{V}_2}{j\omega \cdot L_1} + j\omega \cdot C_1 \bar{V}_2 = 0$$

Tip kola i analize

2. Linearna reaktivna u AC domenu

04.04.2018.

Matematički model

2. Linearne algebarske jednačine sa kompleksnim koeficijentima

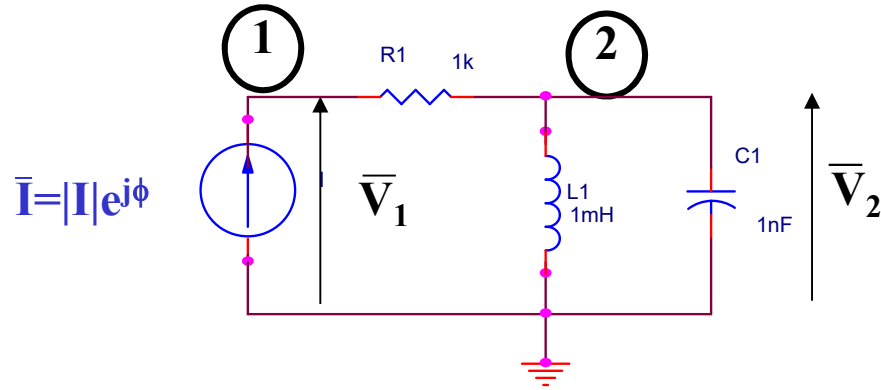
Matematički model

2. Linearne jednačine kompleksne
3. Linearne diferencijalne jednačine
4. Nelinearne algebarske jednačine
5. Nelinearne diferencijalne jednačine

Način rešavanja sistema j-na

2. LU faktorizacija (Gauss)
3. Numeričko integraljenje - diskretizacija - svođenje na linearne algebarske (Euler)
4. Linearizacija - iterativno svođenje na linearne algebarske (Newton-Kantorovič)
5. Diskretizacija - svođenje na nelinearne algebarske i linearizacija - iterativno svođenje na linearne algebarske

Analiza kola

$$\frac{\bar{V}_1 - \bar{V}_2}{R_1} = \bar{I}$$

$$\frac{\bar{V}_2 - \bar{V}_1}{R_1} + \frac{\bar{V}_2}{j\omega \cdot L_1} + j\omega \cdot C_1 \bar{V}_2 = 0$$

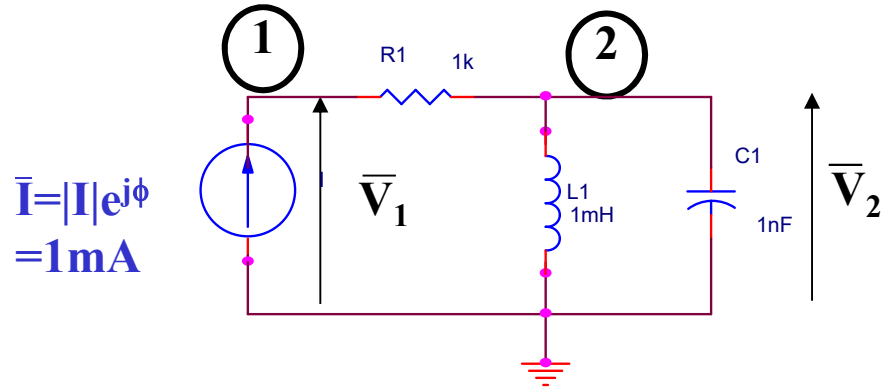
$$\frac{1}{R_1} \bar{V}_1 - \frac{1}{R_1} \bar{V}_2 = \bar{I}$$

$$-\frac{1}{R_1} \bar{V}_1 + \left(\frac{1}{R_1} + \frac{1}{j\omega \cdot L_1} + j\omega \cdot C_1 \right) \bar{V}_2 = 0$$

$$10^{-3} \bar{V}_1 - 10^{-3} \bar{V}_2 = \bar{I}$$

$$-10^{-3} \bar{V}_1 + \left(10^{-3} + \frac{1}{j\omega \cdot 10^{-3}} + j\omega \cdot 10^{-9} \right) \bar{V}_2 = 0$$

Analiza kola

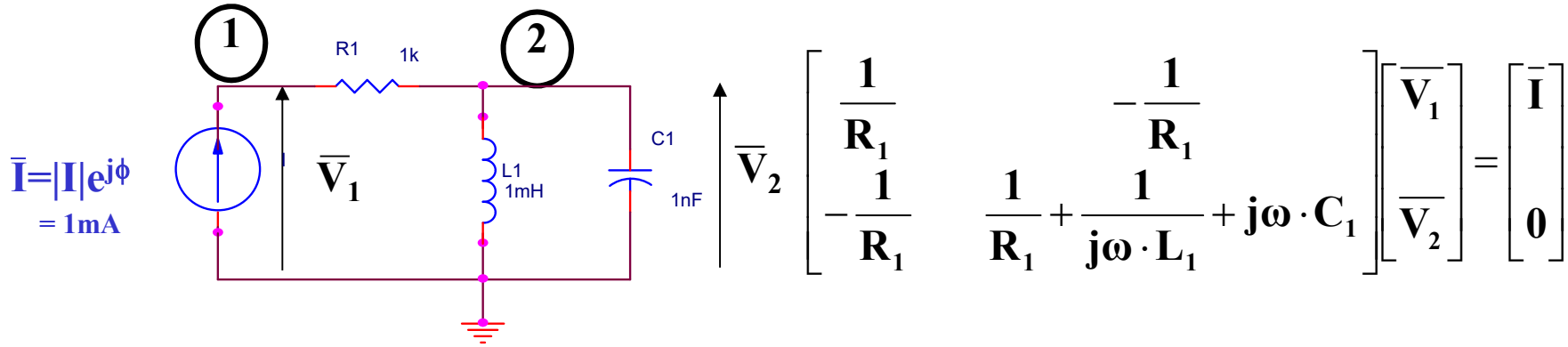
$$\frac{\bar{V}_1 - \bar{V}_2}{R_1} = \bar{I}$$

$$\frac{\bar{V}_2 - \bar{V}_1}{R_1} + \frac{\bar{V}_2}{j\omega \cdot L_1} + j\omega \cdot C_1 \bar{V}_2 = 0$$

$$\begin{bmatrix} \frac{1}{R_1} & -\frac{1}{R_1} \\ -\frac{1}{R_1} & \frac{1}{R_1} + \frac{1}{j\omega \cdot L_1} + j\omega \cdot C_1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \bar{V}_1 \\ \bar{V}_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \bar{I} \\ 0 \end{bmatrix} \quad \underline{\underline{\mathbf{Y} \cdot \underline{\underline{\mathbf{v}}} = \underline{\underline{\mathbf{i}}}}$$

$$\begin{bmatrix} 10^{-3} & -10^{-3} \\ -10^{-3} & 10^{-3} - \frac{j}{\omega \cdot 10^{-3}} + j\omega \cdot 10^{-9} \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} \bar{V}_1 \\ \bar{V}_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 10^{-3} \\ 0 \end{bmatrix}$$

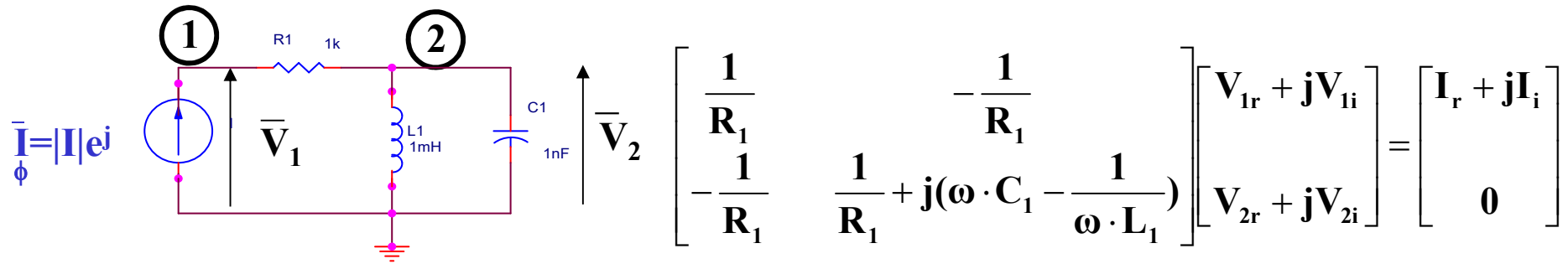
Analiza kola

$$\begin{bmatrix} \frac{1}{R_1} & -\frac{1}{R_1} \\ -\frac{1}{R_1} & \frac{1}{R_1} + j(\omega \cdot C_1 - \frac{1}{\omega \cdot L_1}) \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \mathbf{V}_{1r} + j\mathbf{V}_{1i} \\ \mathbf{V}_{2r} + j\mathbf{V}_{2i} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \mathbf{I}_r + j\mathbf{I}_i \\ \mathbf{0} \end{bmatrix}$$

$$\begin{bmatrix} 10^{-3} & -10^{-3} \\ -10^{-3} & 10^{-3} + j(\omega \cdot 10^{-9} - \frac{1}{\omega \cdot 10^{-3}}) \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} \mathbf{V}_{1r} + j\mathbf{V}_{1i} \\ \mathbf{V}_{2r} + j\mathbf{V}_{2i} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 10^{-3} + j0 \\ \mathbf{0} \end{bmatrix}$$

Analiza kola

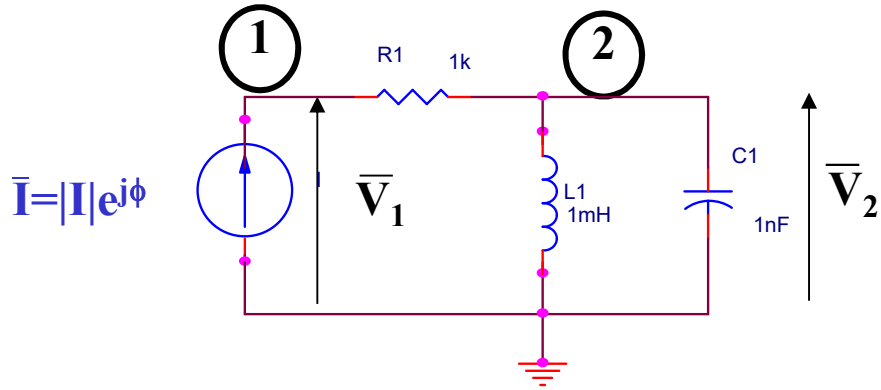
$$\begin{bmatrix} \frac{1}{R_1} & -\frac{1}{R_1} \\ -\frac{1}{R_1} & \frac{1}{R_1} + j(\omega \cdot C_1 - \frac{1}{\omega \cdot L_1}) \end{bmatrix} \begin{bmatrix} V_{1r} + jV_{1i} \\ V_{2r} + jV_{2i} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} I_r + jI_i \\ 0 \end{bmatrix}$$

$$\begin{bmatrix} y_{11r} + j \cdot y_{11i} & y_{12r} + j \cdot y_{12i} \\ y_{21r} + j \cdot y_{21i} & y_{22r} + j \cdot y_{22i} \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} V_{1r} + j \cdot V_{1i} \\ V_{2r} + j \cdot V_{2i} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} I_r + j \cdot I_i \\ 0 \end{bmatrix}$$

$$(\underline{\mathbf{Y}}_{\sim r} + j \cdot \underline{\mathbf{Y}}_{\sim i}) \cdot (\underline{\mathbf{v}}_r + j \cdot \underline{\mathbf{v}}_i) = \underline{\mathbf{i}}_r + j \cdot \underline{\mathbf{i}}_i$$

$$\begin{bmatrix} \underline{\mathbf{Y}}_{\sim r} & -\underline{\mathbf{Y}}_{\sim i} \\ \underline{\mathbf{Y}}_{\sim i} & \underline{\mathbf{Y}}_{\sim r} \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} \underline{\mathbf{v}}_r \\ \underline{\mathbf{v}}_i \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \underline{\mathbf{i}}_r \\ \underline{\mathbf{i}}_i \end{bmatrix}; \quad \text{ili} \quad \begin{bmatrix} -\underline{\mathbf{Y}}_{\sim i} & \underline{\mathbf{Y}}_{\sim r} \\ \underline{\mathbf{Y}}_{\sim r} & \underline{\mathbf{Y}}_{\sim i} \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} \underline{\mathbf{v}}_i \\ \underline{\mathbf{v}}_r \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \underline{\mathbf{i}}_r \\ \underline{\mathbf{i}}_i \end{bmatrix}$$

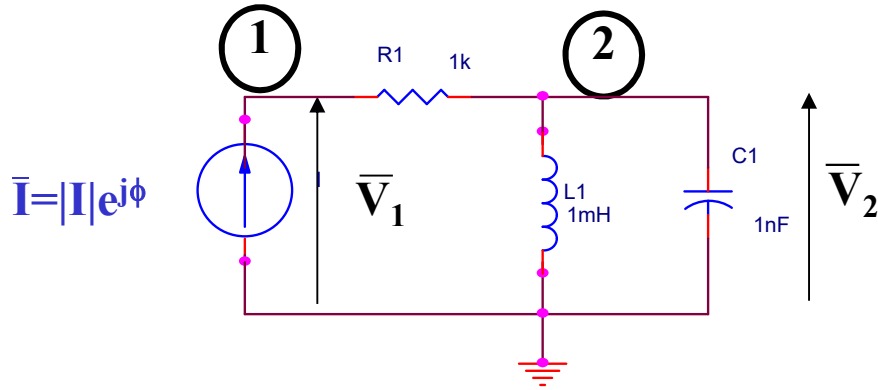
Analiza kola

$$\begin{bmatrix} 10^{-3} & -10^{-3} \\ -10^{-3} & 10^{-3} + j(\omega \cdot 10^{-9} - \frac{1}{\omega \cdot 10^{-3}}) \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} \mathbf{V}_{1r} + j\mathbf{V}_{1i} \\ \mathbf{V}_{2r} + j\mathbf{V}_{2i} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 10^{-3} + j0 \\ 0 \end{bmatrix}$$

$$\mathbf{Y}_{\sim r} = \begin{bmatrix} 10^{-3} & -10^{-3} \\ -10^{-3} & 10^{-3} \end{bmatrix} \quad \mathbf{Y}_{\sim i} = \begin{bmatrix} 0 & 0 \\ 0 & j(\omega \cdot 10^{-9} - \frac{1}{\omega \cdot 10^{-3}}) \end{bmatrix}$$

Analiza kola

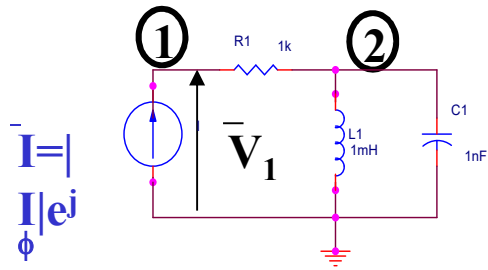

$$\begin{bmatrix} \mathbf{Y}_{\sim r} & -\mathbf{Y}_{\sim i} \\ \mathbf{Y}_{\sim i} & \mathbf{Y}_{\sim r} \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} \underline{\mathbf{v}}_r \\ \underline{\mathbf{v}}_i \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \underline{\mathbf{i}}_r \\ \underline{\mathbf{i}}_i \end{bmatrix}$$

$$\left[\begin{array}{cc|cc} 10^{-3} & -10^{-3} & 0 & 0 \\ -10^{-3} & 10^{-3} & 0 & -(\omega \cdot 10^{-9} - \frac{1}{\omega \cdot 10^{-3}}) \\ \hline 0 & 0 & 10^{-3} & -10^{-3} \\ 0 & (\omega \cdot 10^{-9} - \frac{1}{\omega \cdot 10^{-3}}) & -10^{-3} & 10^{-3} \end{array} \right] \cdot \begin{bmatrix} \mathbf{v}_{1r} \\ \mathbf{v}_{2r} \\ \mathbf{v}_{1i} \\ \mathbf{v}_{2i} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 10^{-3} \\ 0 \\ 0 \\ 0 \end{bmatrix}$$

Red matrice 2x veći, ali je gustina matrice manja

Analiza kola

Za $\omega=10^3$ rad/s

$$\begin{bmatrix} 10^{-3} & -10^{-3} & 0 & 0 \\ -10^{-3} & 10^{-3} & 0 & -(10^{-6} - 1) \\ 0 & 0 & 10^{-3} & -10^{-3} \\ 0 & (10^{-6} - 1) & -10^{-3} & 10^{-3} \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} v_{1r} \\ v_{2r} \\ v_{1i} \\ v_{2i} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 10^{-3} \\ 0 \\ 0 \\ 0 \end{bmatrix}$$

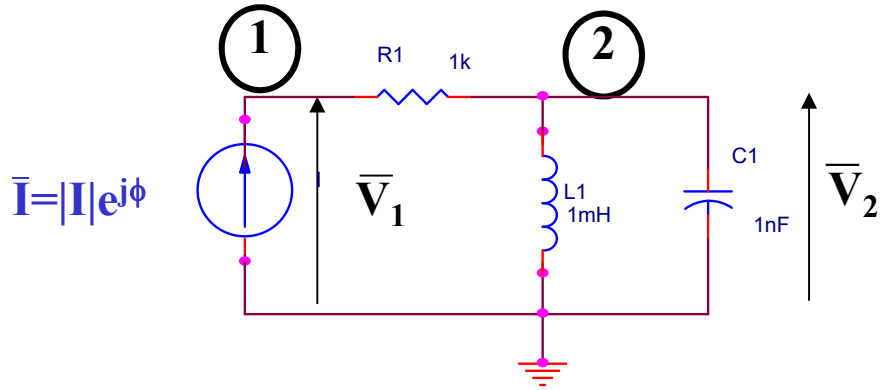
Za $\omega=10^6$ rad/s

$$\begin{bmatrix} 10^{-3} & -10^{-3} & 0 & 0 \\ -10^{-3} & 10^{-3} & 0 & -(0) \\ 0 & 0 & 10^{-3} & -10^{-3} \\ 0 & (0) & -10^{-3} & 10^{-3} \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} v_{1r} \\ v_{2r} \\ v_{1i} \\ v_{2i} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 10^{-3} \\ 0 \\ 0 \\ 0 \end{bmatrix}$$

Za $\omega=10^9$ rad/s

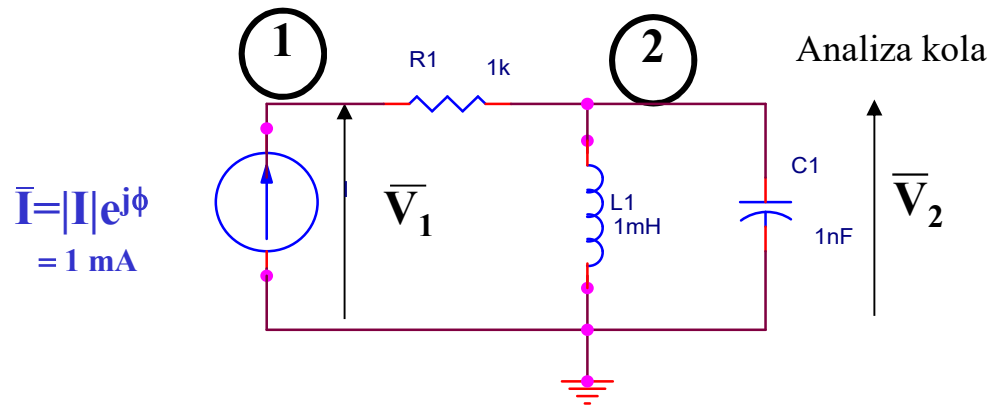
$$\begin{bmatrix} 10^{-3} & -10^{-3} & 0 & 0 \\ -10^{-3} & 10^{-3} & 0 & -(1 - 10^6) \\ 0 & 0 & 10^{-3} & -10^{-3} \\ 0 & (1 - 10^6) & -10^{-3} & 10^{-3} \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} v_{1r} \\ v_{2r} \\ v_{1i} \\ v_{2i} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 10^{-3} \\ 0 \\ 0 \\ 0 \end{bmatrix}$$

Analiza kola

$$\begin{bmatrix} -\mathbf{Y}_{\sim i} & \mathbf{Y}_{\sim r} \\ \mathbf{Y}_{\sim r} & \mathbf{Y}_{\sim i} \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} \mathbf{v}_i \\ \mathbf{v}_r \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \mathbf{i}_r \\ \mathbf{i}_i \end{bmatrix}$$

$$\left[\begin{array}{cc|cc} 0 & 0 & 10^{-3} & -10^{-3} \\ 0 & -(\omega \cdot 10^{-9} - \frac{1}{\omega \cdot 10^{-3}}) & -10^{-3} & 10^{-3} \\ \hline 10^{-3} & -10^{-3} & 0 & 0 \\ -10^{-3} & 10^{-3} & 0 & (\omega \cdot 10^{-9} - \frac{1}{\omega \cdot 10^{-3}}) \end{array} \right] \cdot \begin{bmatrix} \mathbf{v}_{1i} \\ \mathbf{v}_{2i} \\ \mathbf{v}_{1r} \\ \mathbf{v}_{2r} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 10^{-3} \\ 0 \\ 0 \\ 0 \end{bmatrix}$$

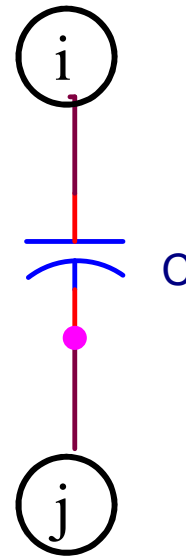
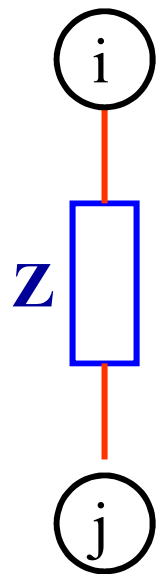
Za $\omega = 10^6 \text{ rad/s}$

$$\begin{bmatrix}
 0 & 0 & 10^{-3} & -10^{-3} \\
 0 & -(\mathbf{0}) & -10^{-3} & 10^{-3} \\
 10^{-3} & -10^{-3} & 0 & 0 \\
 -10^{-3} & 10^{-3} & 0 & (\mathbf{0})
 \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix}
 \mathbf{v}_{1i} \\
 \mathbf{v}_{2i} \\
 \mathbf{v}_{1r} \\
 \mathbf{v}_{2r}
 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix}
 10^{-3} \\
 0 \\
 0 \\
 0
 \end{bmatrix}$$

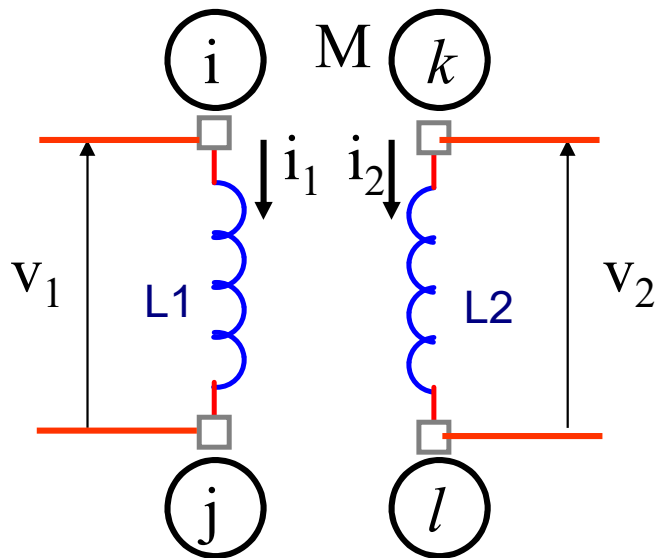
Postoji potpuna korespodencija sa elementima linearnih otpornih kola

$$Z_C = 1/j\omega C$$

$$Z_L = j\omega L$$

Spregnute induktivnosti

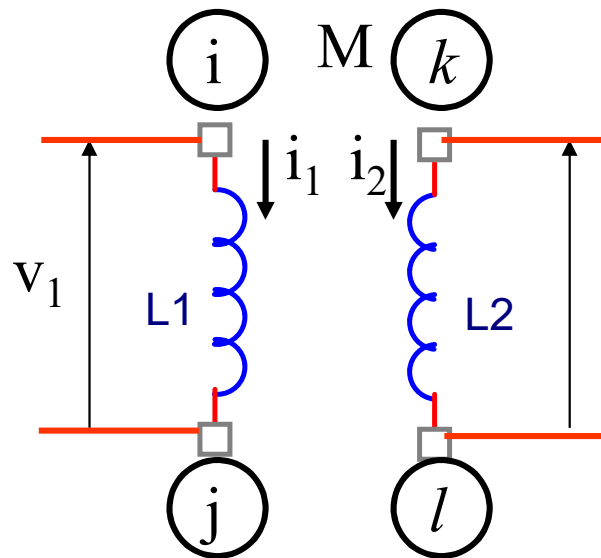

$$\mathbf{V}_1 = j\omega\mathbf{L}_1\mathbf{i}_1 + j\omega\mathbf{M}\mathbf{i}_2$$

$$\mathbf{V}_2 = j\omega\mathbf{M}\mathbf{i}_1 + j\omega\mathbf{L}_2\mathbf{i}_2$$

$$\begin{bmatrix} \mathbf{V}_1 \\ \mathbf{V}_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} j\omega\mathbf{L}_1 & j\omega\mathbf{M} \\ j\omega\mathbf{M} & j\omega\mathbf{L}_2 \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} \mathbf{i}_1 \\ \mathbf{i}_2 \end{bmatrix}$$

Spregnute induktivnosti

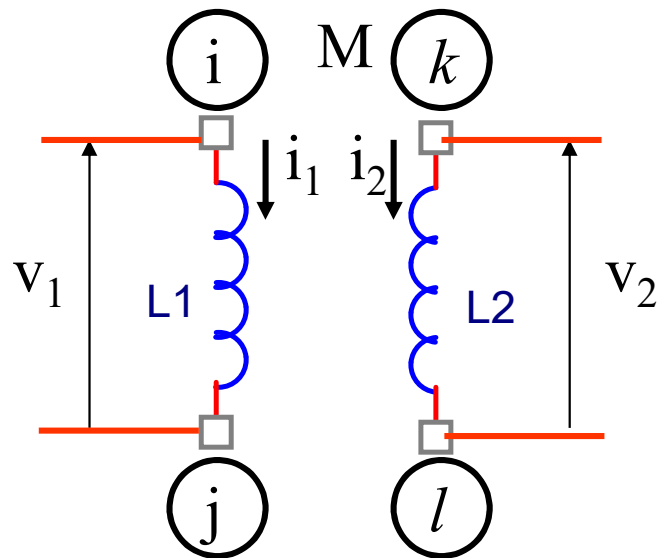

$$\begin{bmatrix} \mathbf{i}_1 \\ \mathbf{i}_2 \end{bmatrix} = \frac{1}{j\omega} \begin{bmatrix} \mathbf{L}_1 & \mathbf{M} \\ \mathbf{M} & \mathbf{L}_2 \end{bmatrix}^{-1} \cdot \begin{bmatrix} \mathbf{V}_1 \\ \mathbf{V}_2 \end{bmatrix} =$$

$$\begin{bmatrix} \mathbf{i}_1 \\ \mathbf{i}_2 \end{bmatrix} = \frac{1}{j\omega(\mathbf{L}_1\mathbf{L}_2 - \mathbf{M}^2)} \begin{bmatrix} \mathbf{L}_2 & -\mathbf{M} \\ -\mathbf{M} & \mathbf{L}_1 \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} \mathbf{V}_1 \\ \mathbf{V}_2 \end{bmatrix}$$

Automatizacija formulacije jednačina

Spregnute induktivnosti

$$\mathbf{i}_1 = \frac{1}{j\omega\mathbf{L}_{11}} \mathbf{V}_1 - \frac{1}{\mathbf{Z}} \mathbf{V}_2$$

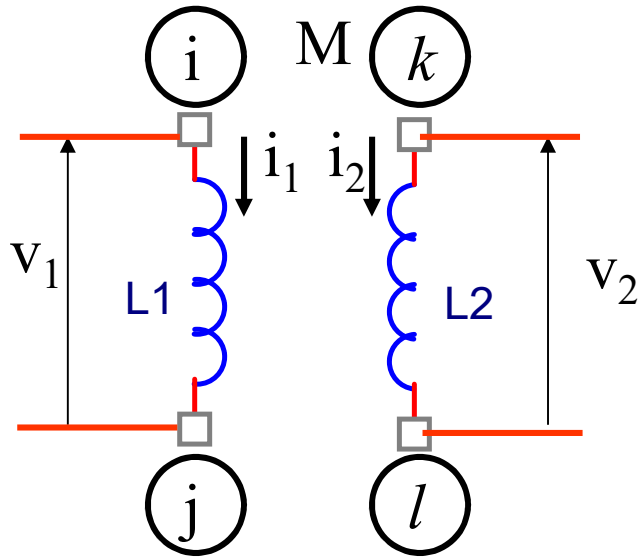
$$\mathbf{i}_2 = -\frac{1}{\mathbf{Z}} \mathbf{V}_1 + \frac{1}{j\omega\mathbf{L}_{22}} \mathbf{V}_2$$

$$\mathbf{L}_{11} = \frac{\mathbf{L}_1\mathbf{L}_2 - \mathbf{M}^2}{\mathbf{L}_2}$$

$$\mathbf{L}_{22} = \frac{\mathbf{L}_1\mathbf{L}_2 - \mathbf{M}^2}{\mathbf{L}_1}$$

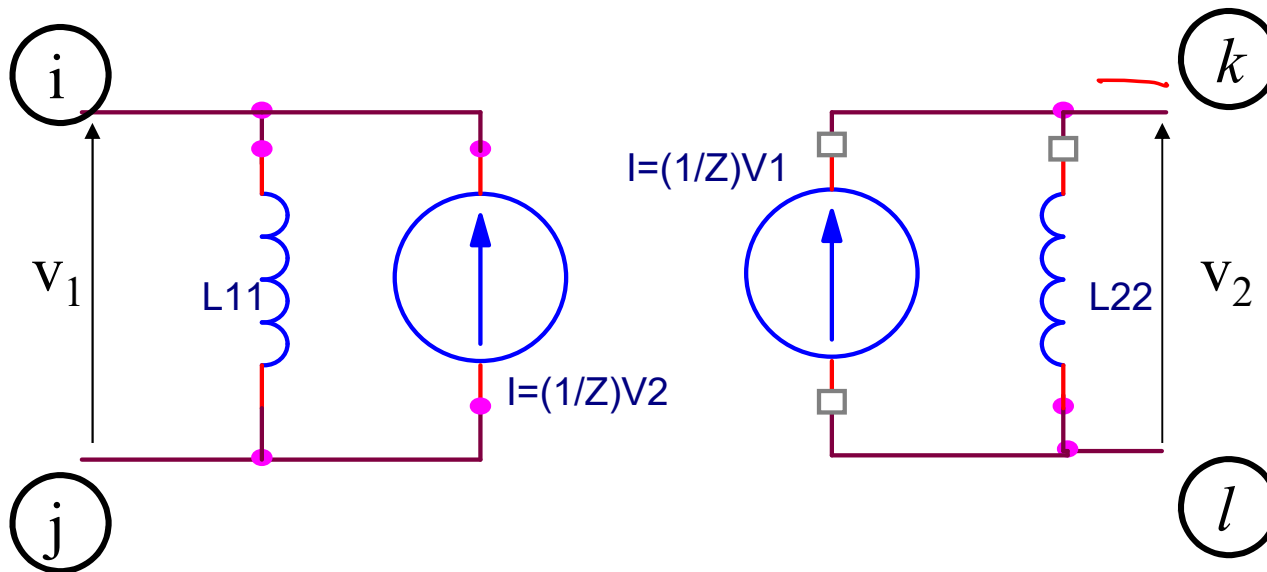
$$\mathbf{Z} = j\omega \frac{\mathbf{L}_1\mathbf{L}_2 - \mathbf{M}^2}{\mathbf{M}}$$

Spregnute induktivnosti

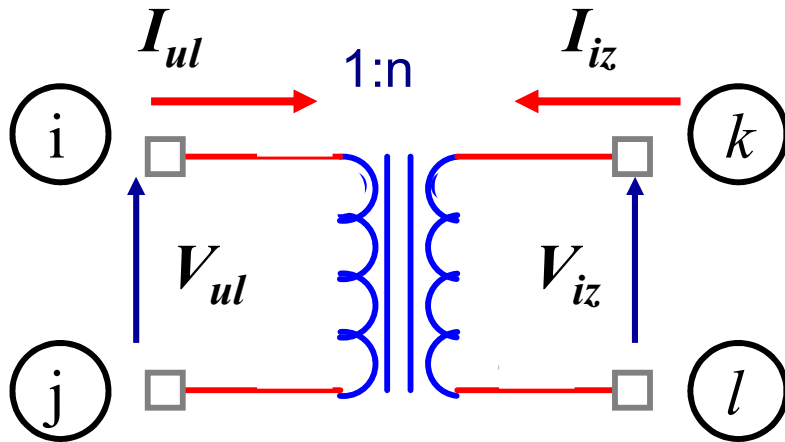
$$\mathbf{i}_1 = \frac{1}{j\omega L_{11}} \mathbf{V}_1 - \frac{1}{\mathbf{Z}} \mathbf{V}_2$$

$$\mathbf{i}_2 = -\frac{1}{\mathbf{Z}} \mathbf{V}_1 + \frac{1}{j\omega L_{22}} \mathbf{V}_2$$

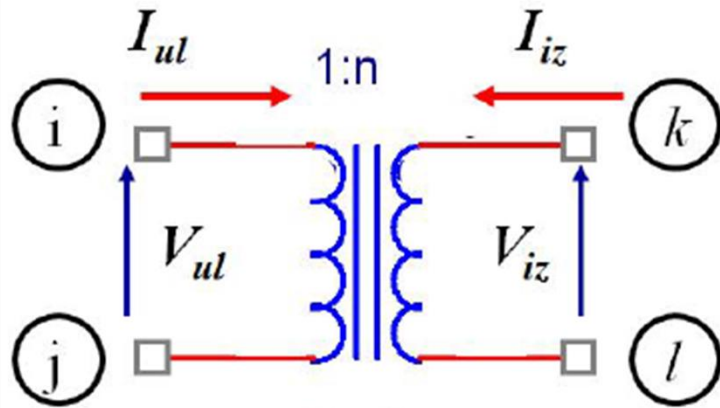
Transformator

$$I_{ul} = -nI_{iz}$$

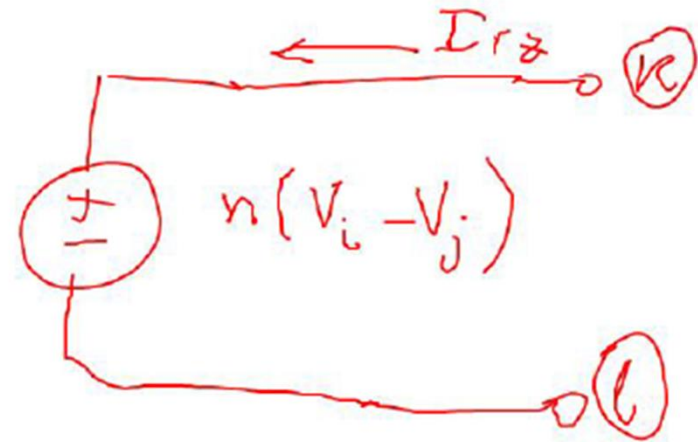
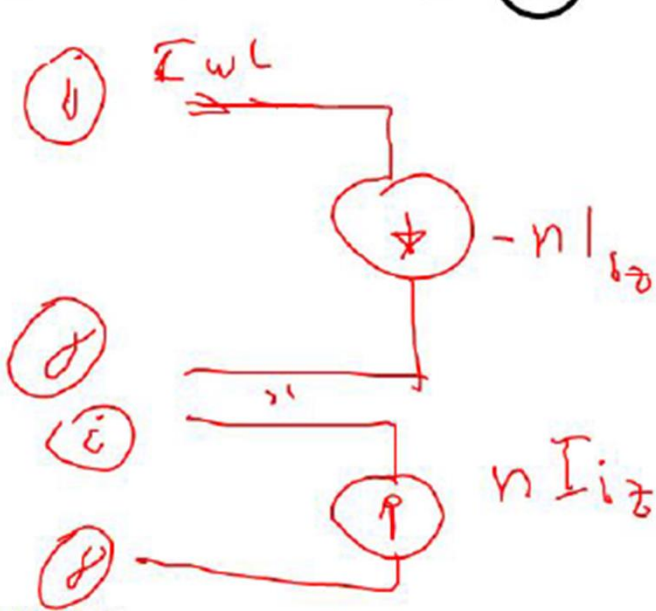
$$n(V_i - V_j) = V_k - V_l$$

Transformator

$$I_{ul} = -nI_{iz}$$

$$n(V_i - V_j) = V_k - V_l$$

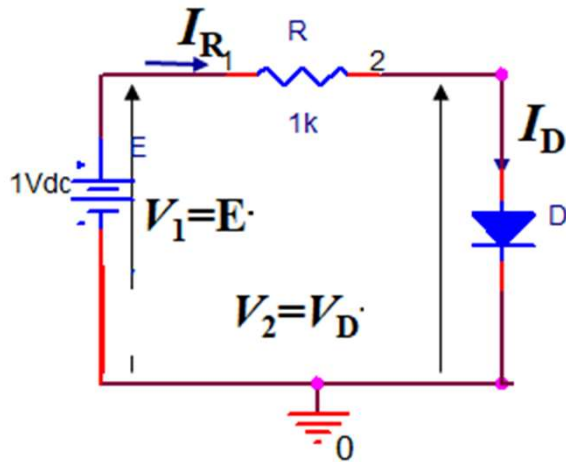
Kako se predstavljaju nelinearne komponente:

- Diode
- BJT
- MOST

pri AC analizi?

Predstavljaju se modelima za male signale
(kako mali signal vidi nelinearnu karakteristiku)

-Dioda u elektronskom kolu

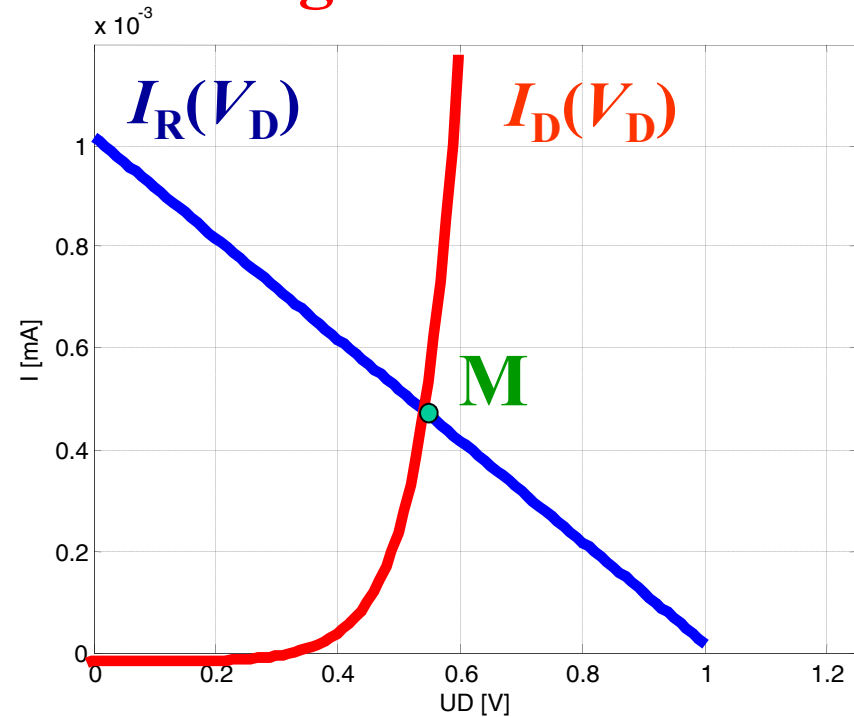

Model diode – nelinearan – za velike signale

$$\frac{E - V_D}{R} = I_R$$

$$I_D = I_S \left(e^{\frac{V_D}{V_T}} - 1 \right)$$

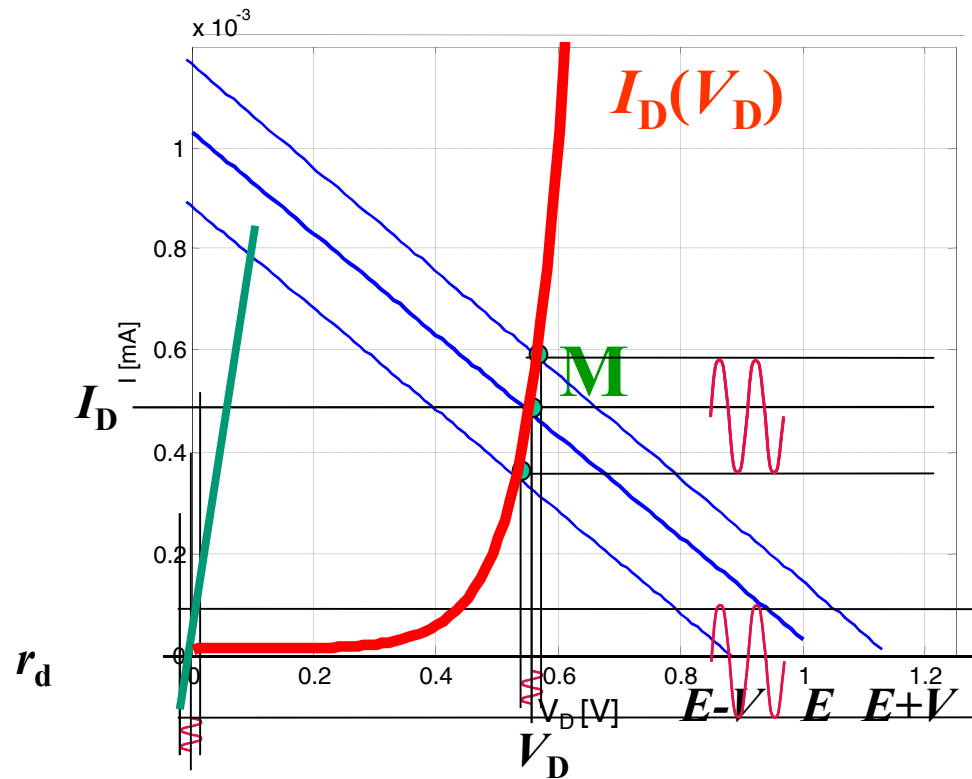
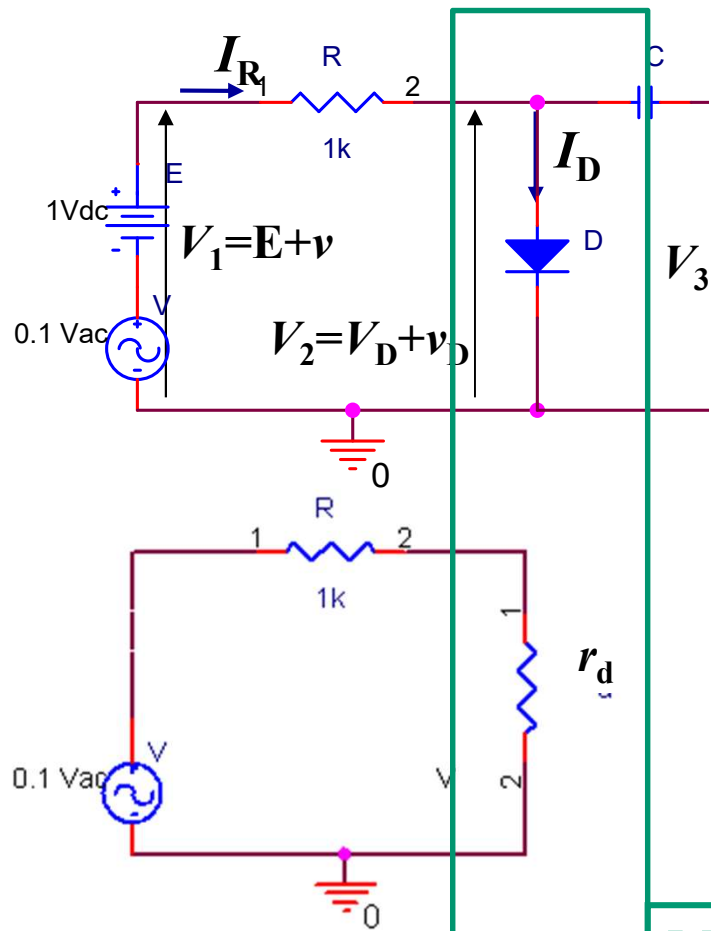
04.04.2018.

Dioda

-Dioda u elektronskom kolu

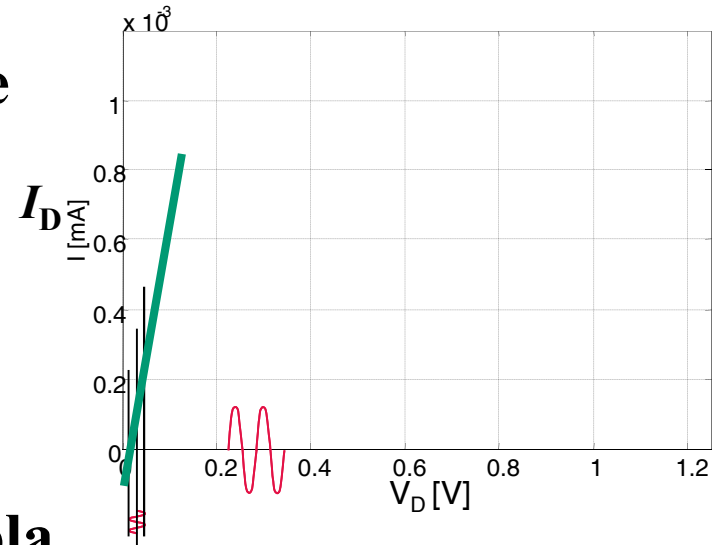
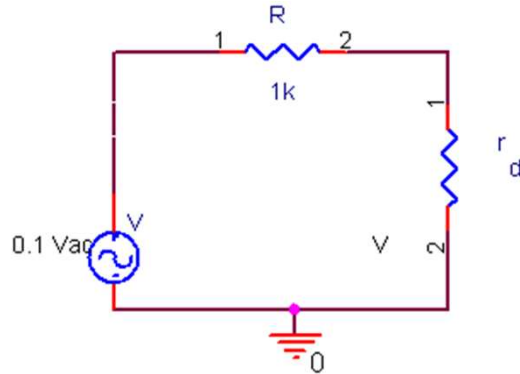
Grafička interpretacija problema

Model za male signale

04.04.2018.

Dioda **VAŽNO** model za male signale

koristi se u analizi ponašanja kola pobuđenih malim naizmeničnim signalima.

Tada se svi elementi kola zamenjuju *dinamičkim parametrima*

Dinamički parametar diode jeste *unutrašnja otpornost* diode u radnoj tački.

$$r_d = \frac{dV_D}{dI_D} \approx \frac{\Delta V_D}{\Delta I_D}$$

$$r_d = \frac{1}{\frac{dI_D}{dV_D}} \approx \frac{1}{\frac{I_S e^{V_D/V_T}}{V_T}}$$

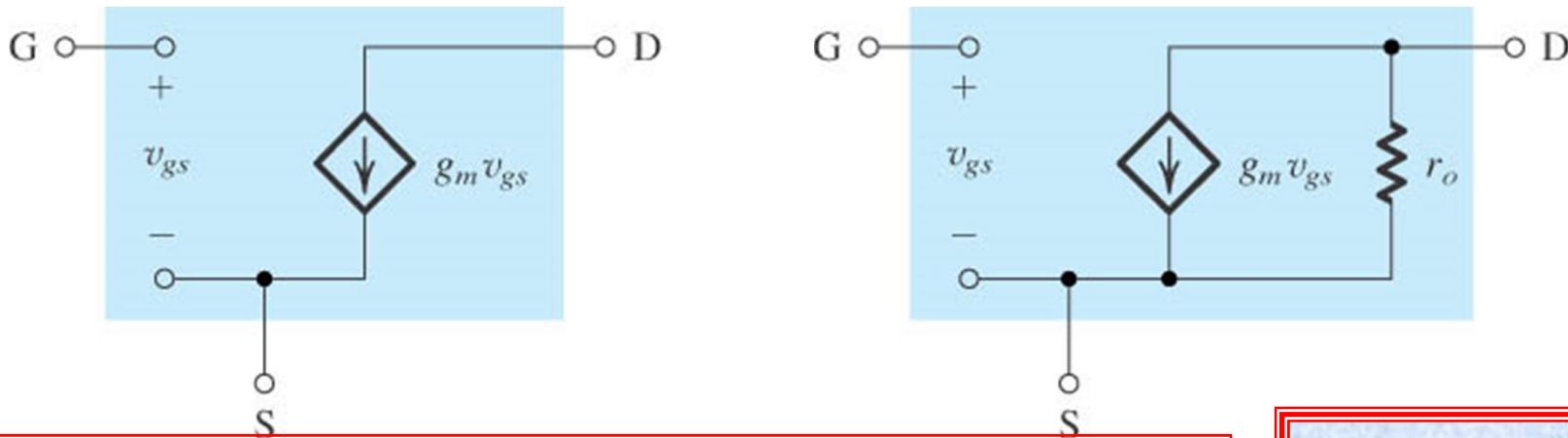
$$r_d \approx \frac{V_T}{I_D}$$

Dioda Spice model

Diode SPICE parameters

Symbol	Name	Parameter	Units	Default
I_s	IS	Saturation current (diode equation)	A	1E-14
R_s	RS	Parasitic resistance (series resistance)	Ω	0
n	N	Emission coefficient, 1 to 2	-	1
τ_D	TT	Transit time	s	0
$C_D(0)$	CJO	Zero-bias junction capacitance	F	0
ϕ_0	VJ	Junction potential	V	1
m	M	Junction grading coefficient	-	0.5
-	-	0.33 for linearly graded junction	-	-
-	-	0.5 for abrupt junction	-	-
E_g	EG	Activation energy:	eV	1.11
-	-	Si: 1.11	-	-
-	-	Ge: 0.67	-	-
-	-	Schottky: 0.69	-	-
p_i	XTI	IS temperature exponent	-	3.0
-	-	pn junction: 3.0	-	-
-	-	Schottky: 2.0	-	-
k_f	KF	Flicker noise coefficient	-	0
a_f	AF	Flicker noise exponent	-	1
FC	FC	Forward bias depletion capacitance coefficient	-	0.5
BV	BV	Reverse breakdown voltage	V	∞
IBV	IBV	Reverse breakdown current	A	1E-3

Model MOS tranzistora za male signale

$$g_m = \mu_n C'_{ox} \frac{W}{L} (V_{GS} - V_t) = \frac{2I_D}{(V_{GS} - V_t)} = \frac{2I_D}{V_{OV}}$$

$$r_o = \frac{V_A}{I_D}$$

$$\left(g_m r_o \equiv \mu = \frac{\partial I_D}{\partial V_{GS}} \frac{\partial V_{DS}}{\partial I_D} = \frac{\partial V_{DS}}{\partial V_{GS}} = \frac{2V_A}{(V_{GS} - V_t)} \right) \quad (r_o \equiv R_i)$$

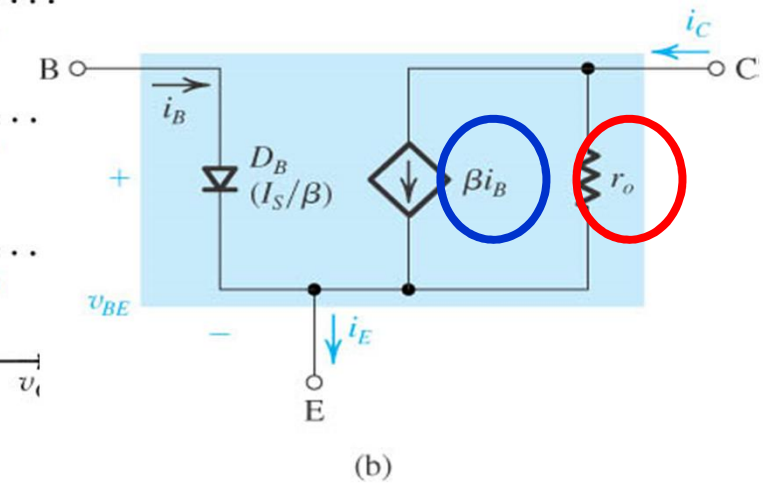
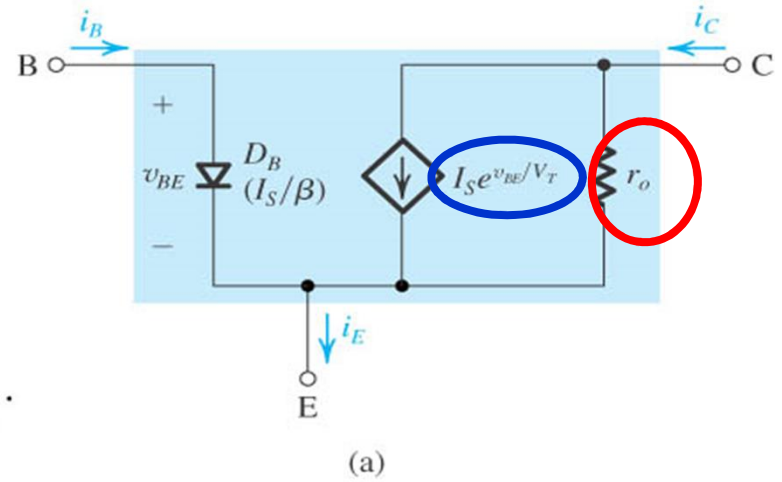
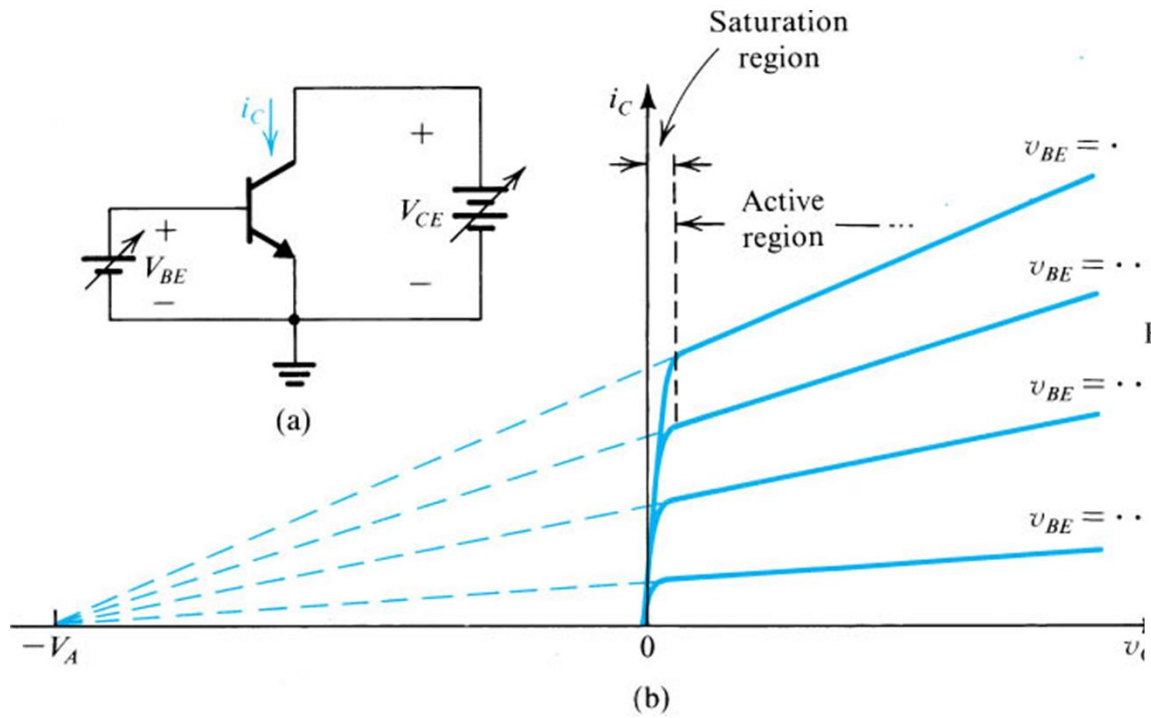

Analiza kola

MOS tranzistor Spice model

04.04.2018.

Tranzistor

Analiza kola

BJT Spice model

Pri AC analizi sve komponente se zamenjuju linearnim modelima!

- AC podrazumeva analizu LINEARNIH kola
- Sadrže reaktivne komponente (L i C)

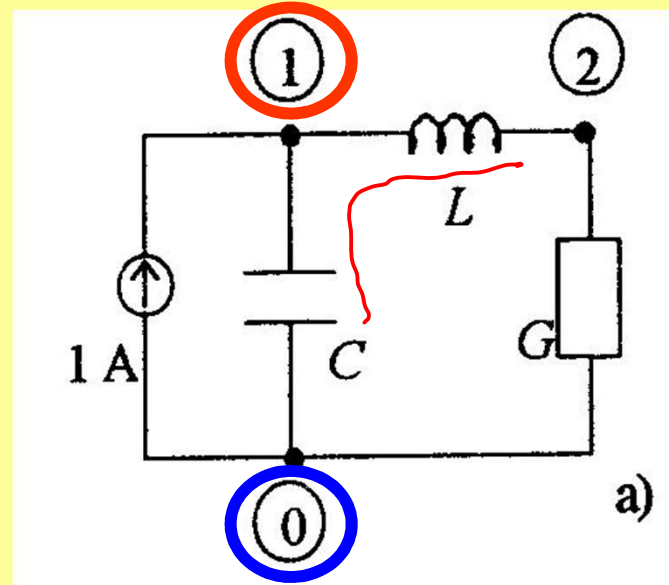
Njih opisuje sistem linearnih algebarskih jednačina sa kompleksnim koeficijentima.

Rešavaju se LU faktorizacijom (Gaus)

Izazovi i specifičnosti AC analize?

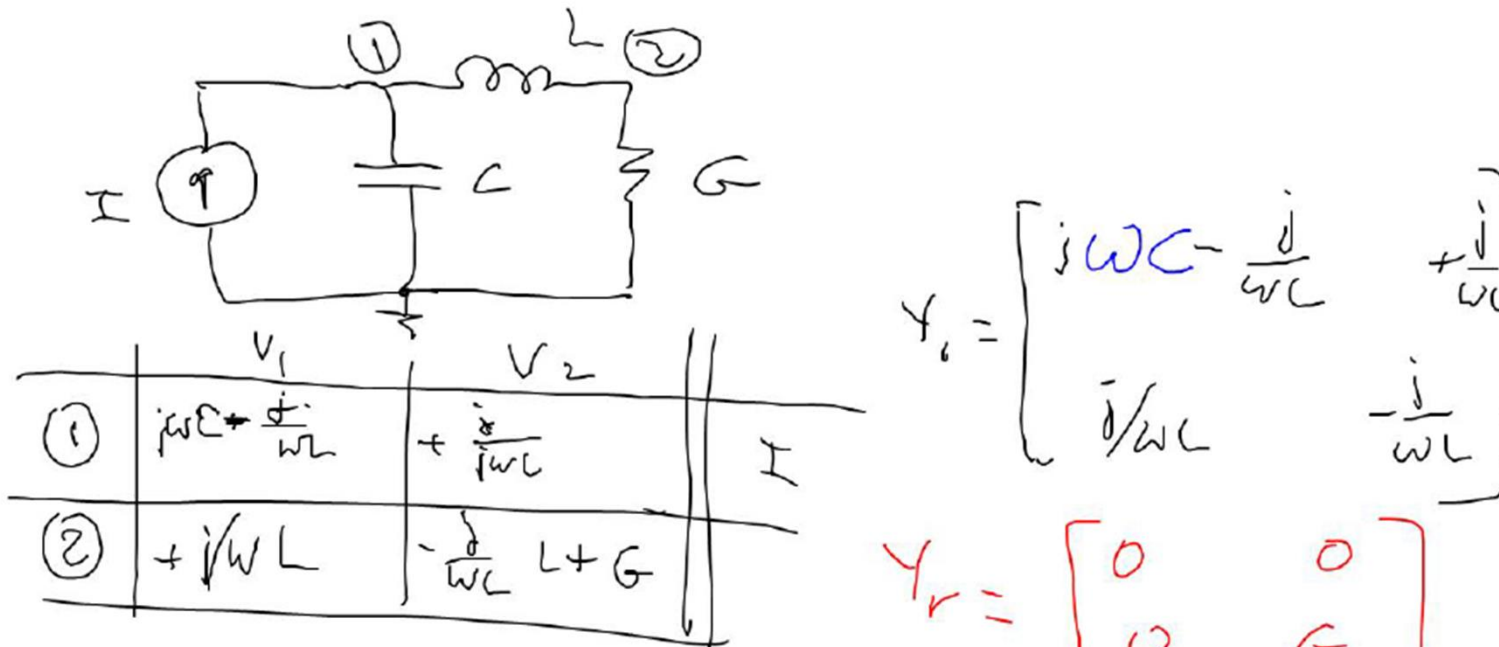
Izazovi i specifičnosti AC analize?

Primer

$$\begin{bmatrix} j\omega C - j\frac{1}{\omega L} & j\frac{1}{\omega L} \\ j\frac{1}{\omega L} & G - j\frac{1}{\omega L} \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} V_1 \\ V_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 1 \\ 0 \end{bmatrix}$$

Izazovi i specifičnosti AC analize?

$$V_C = V_1$$

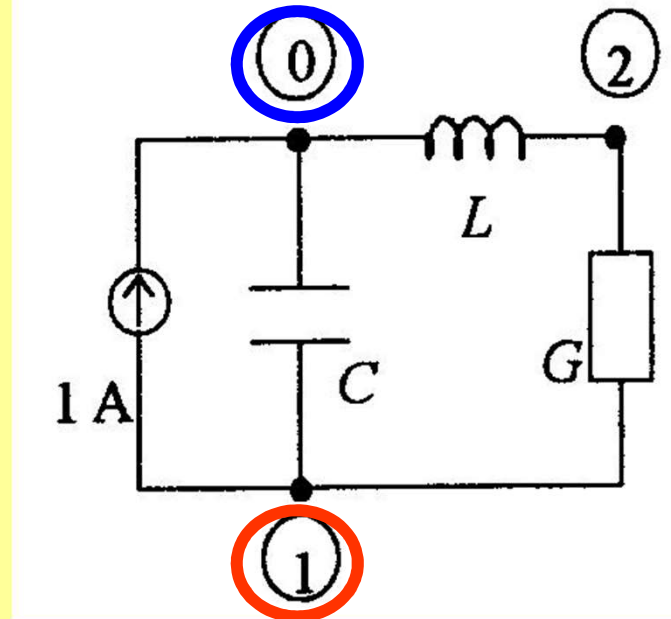
$$V_C = V_1 - V_2$$

$$V_G = V_2$$

$$\omega = \omega_0 = \frac{1}{\sqrt{LC}}$$

Izazovi i specifičnosti AC analize?

Primer

$$\begin{bmatrix} j\omega \cdot C + G & -G \\ -G & G - \frac{j}{\omega \cdot L} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \overline{V}_1 \\ \overline{V}_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} -\overline{I} \\ \mathbf{0} \end{bmatrix}$$

Izazovi i specifičnosti AC analize?

Primer

$V_G = V_2 - V_1$
 $V_C = -V_2$
 $V_C = -V_1$

	V_1	V_2	
①	$j\omega C + G$	$-G$	$-I$
②	$-G$	$-\frac{j}{\omega L} + G$	

Karakteristike analize u AC domenu:

Analiza od f_d do f_g

Voditi računa o veličini koraka i veličini propusnog opsega kola koje se analizira.

Svi modeli poluprovodničkih komponenata su linearni i malosignalni. U Spice-u uvek se najpre obavi DC analiza, da bi se odredio položaj radne tačke, a zatim se izračunavaju parametri modela.

Izbor koraka frekvencije

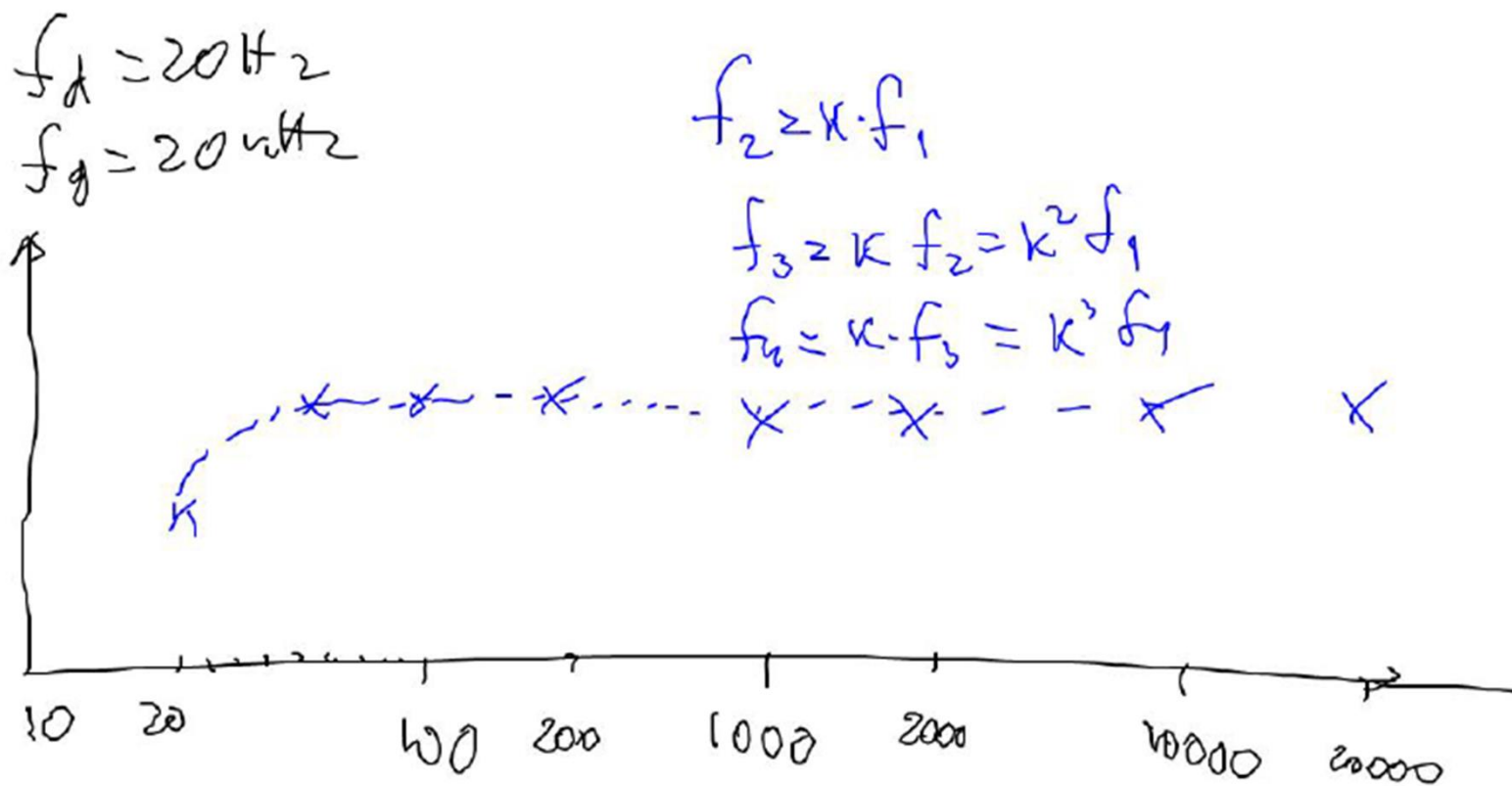
Logaritamska skala

Broj tačaka po dekadi/oktavi

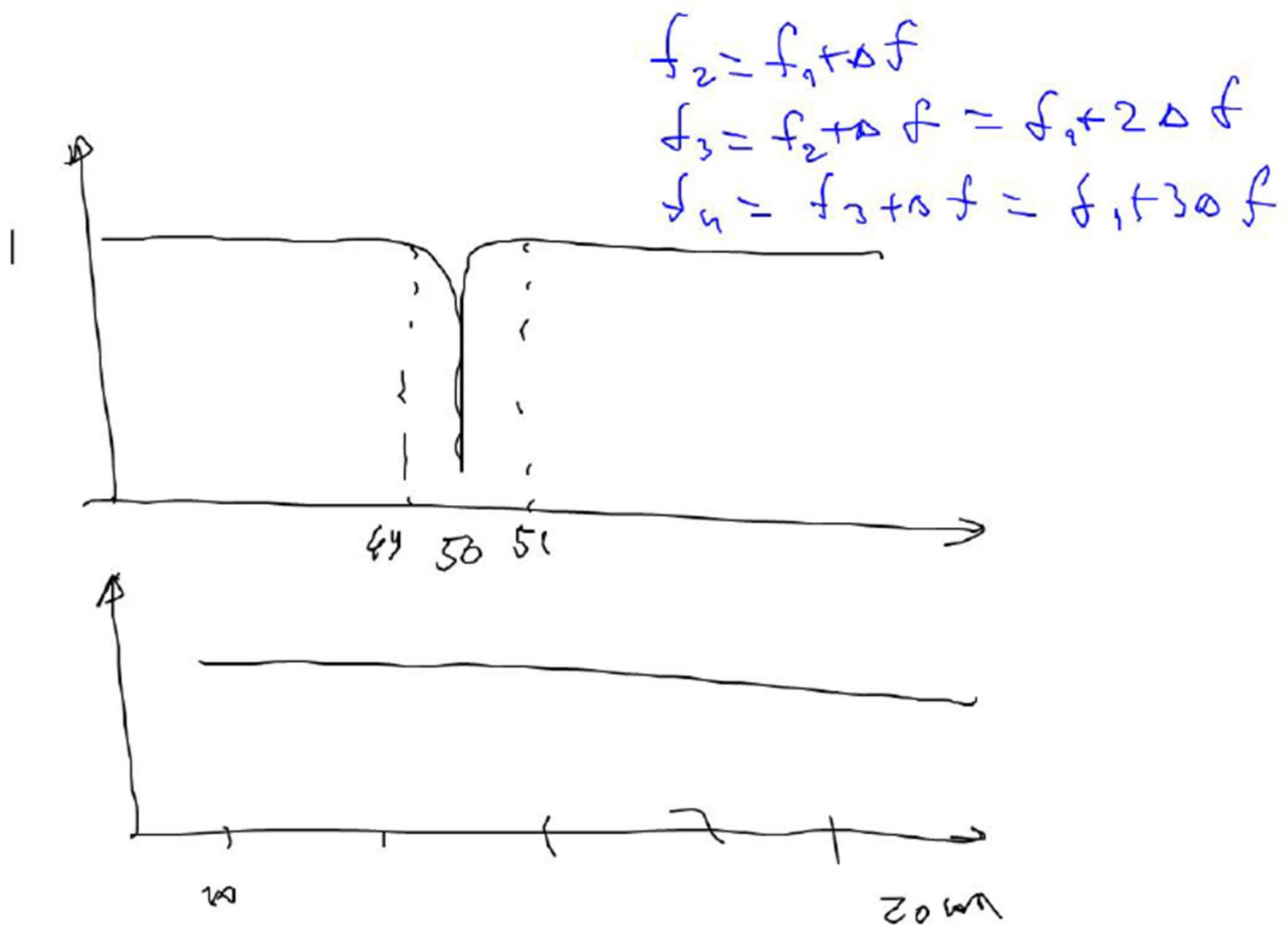
Linearna skala

$$\Delta_f = (f_g - f_d) / N$$

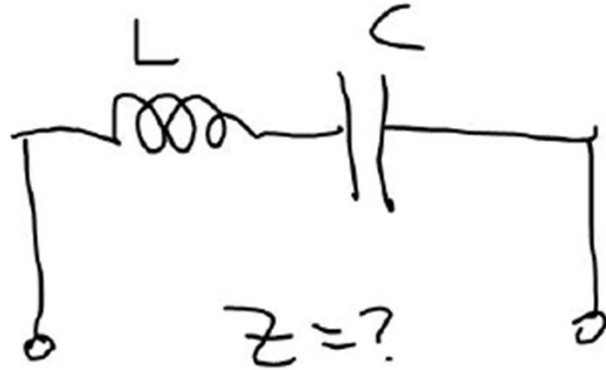
Analiza kola

Analiza kola

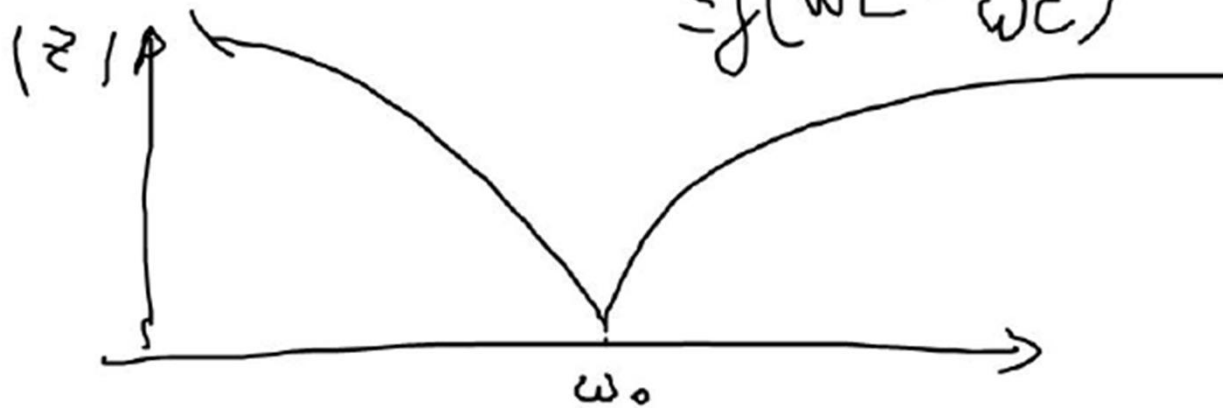

Analiza kola

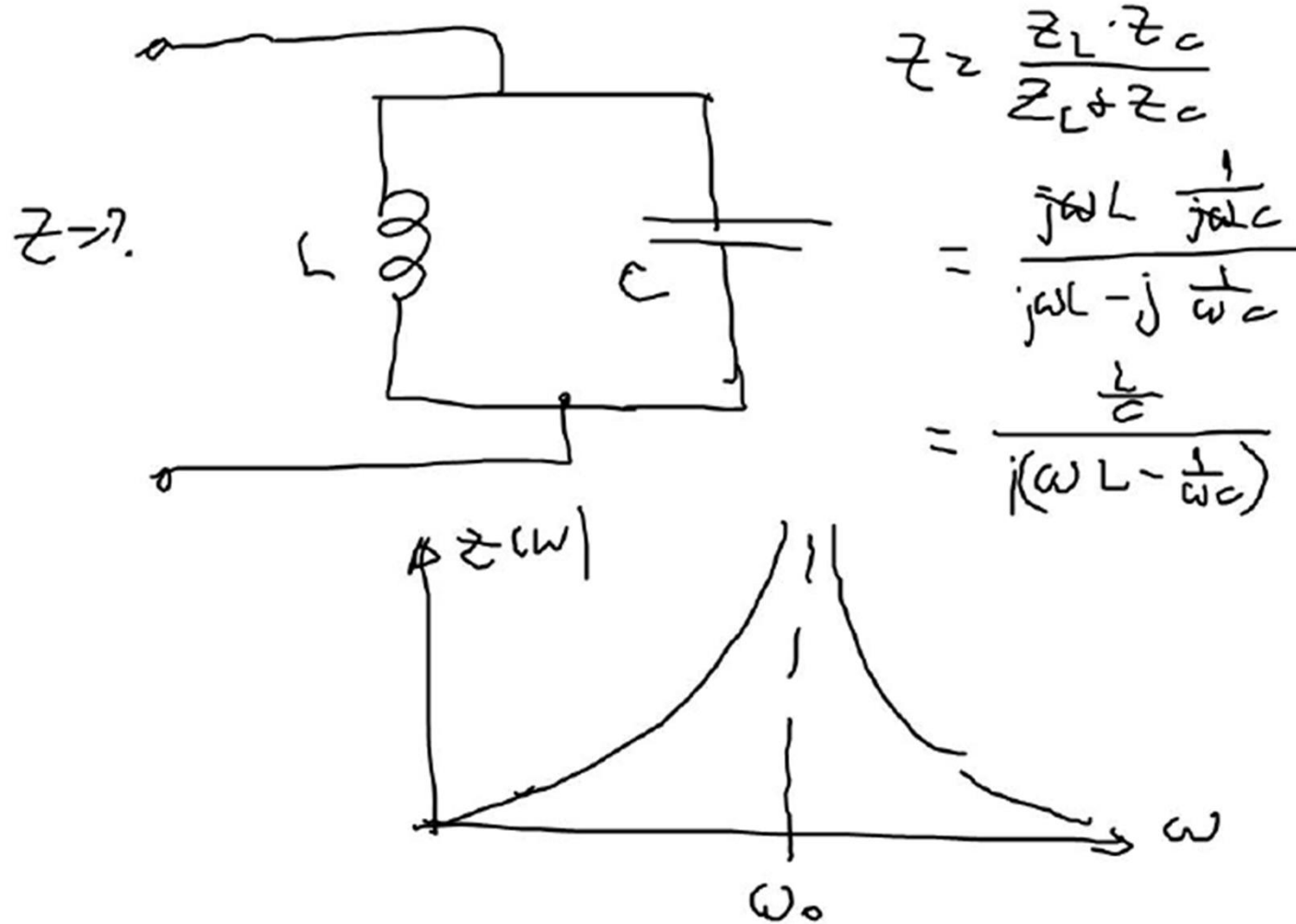

$$\omega_0 L = \frac{1}{\omega_0 C}$$
$$\omega_0 = \frac{1}{\sqrt{LC}}$$

$$Z = j\omega L + \frac{1}{j\omega C} = j\omega L - j\frac{1}{\omega C} =$$
$$= j\left(\omega L - \frac{1}{\omega C}\right)$$

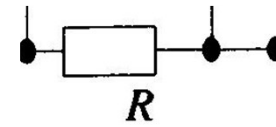

Analiza kola

Analiza VF kola - parazitni efekti

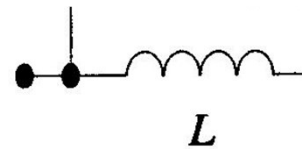
R

C

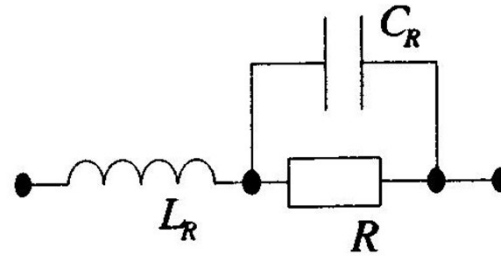

L

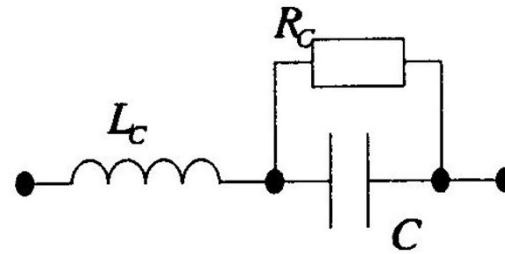

Analiza VF kola - parazitni efekti

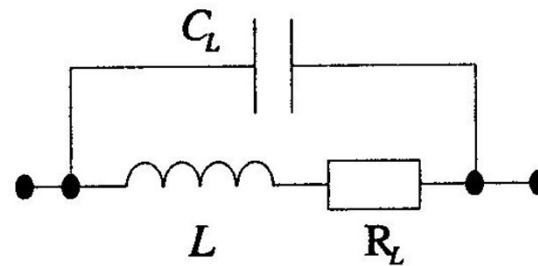
R

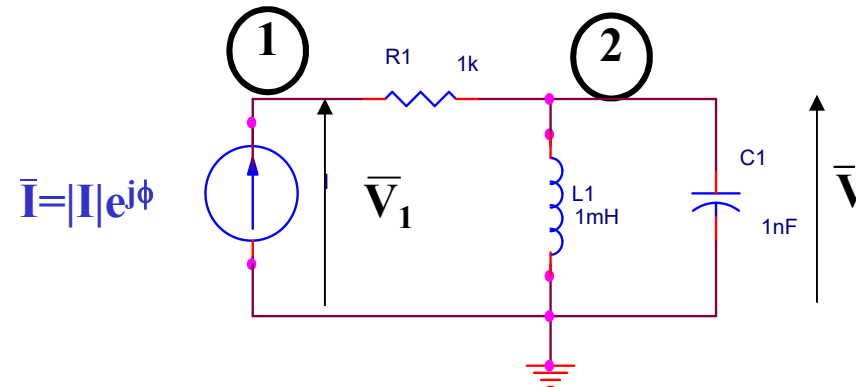
C

L

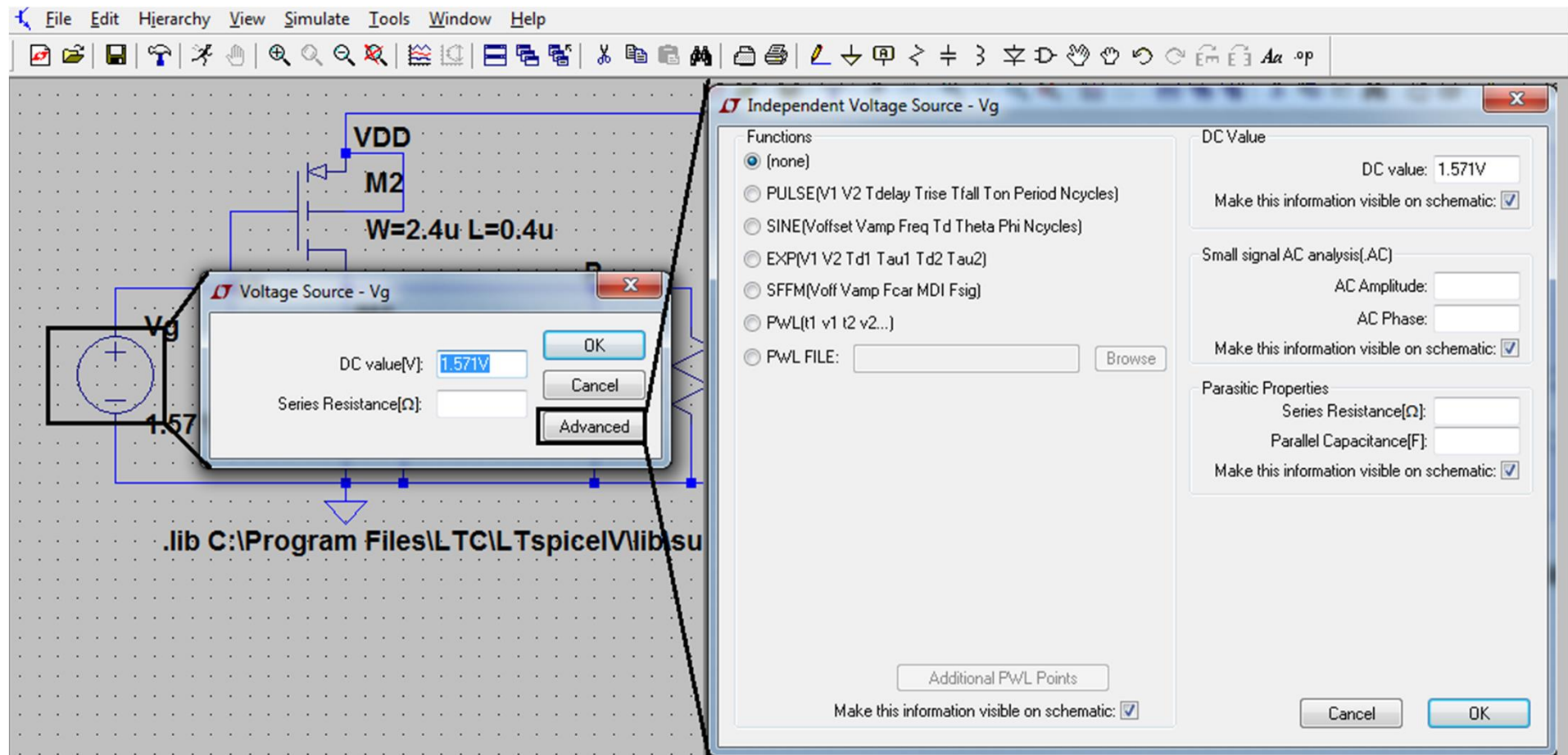

Spice:

Koje parametre treba zadati da bi se kolo analiziralo u AC domenu?

- Tip analize: AC
- Parametri generatora: magnituda i faza
- Donja granična frekvencija
- Gornja granična frekvencija
- Broj tačaka:
  - Linearno
  - Logaritamski
    - (po dekadi)
    - (po oktavi)

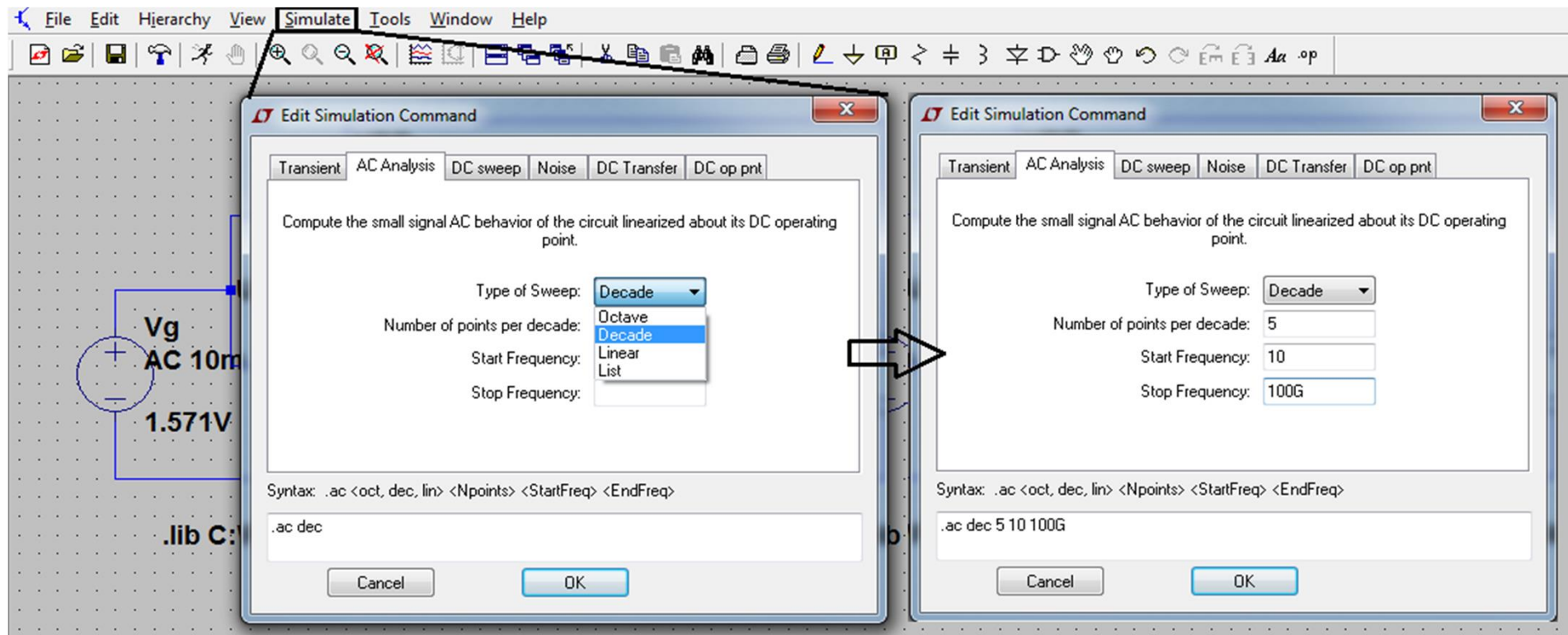
Analiza kola

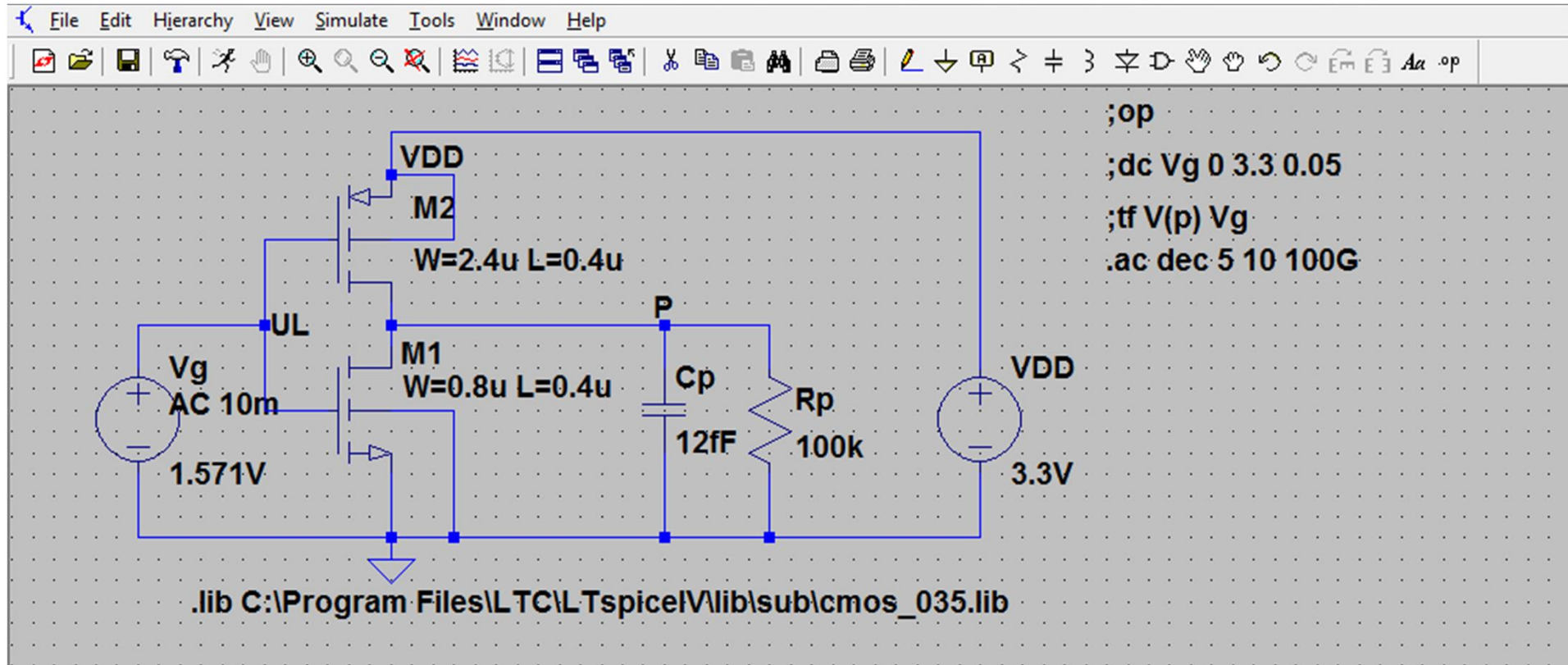
04.04.2018.

50

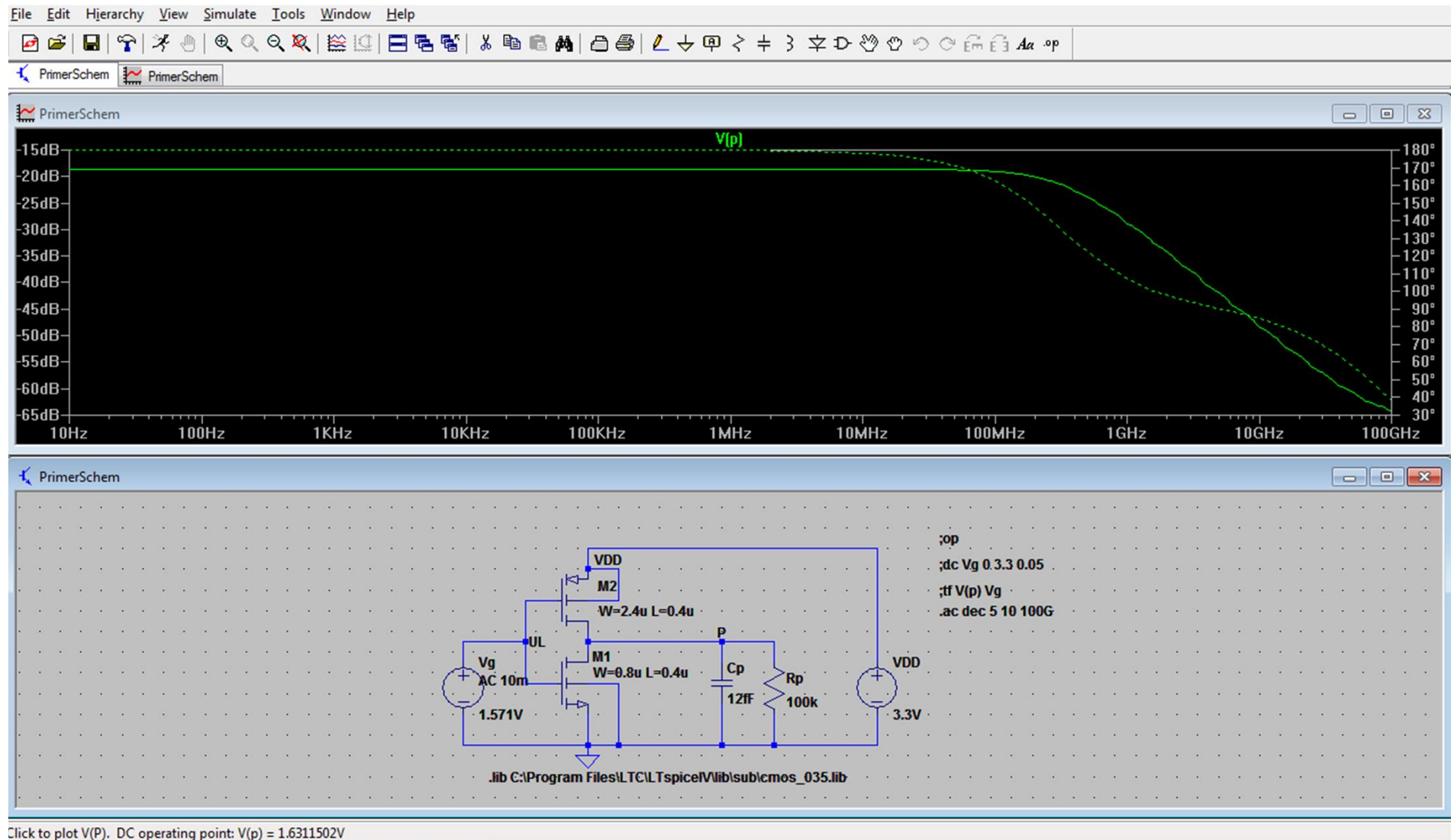
Analiza kola

Analiza kola

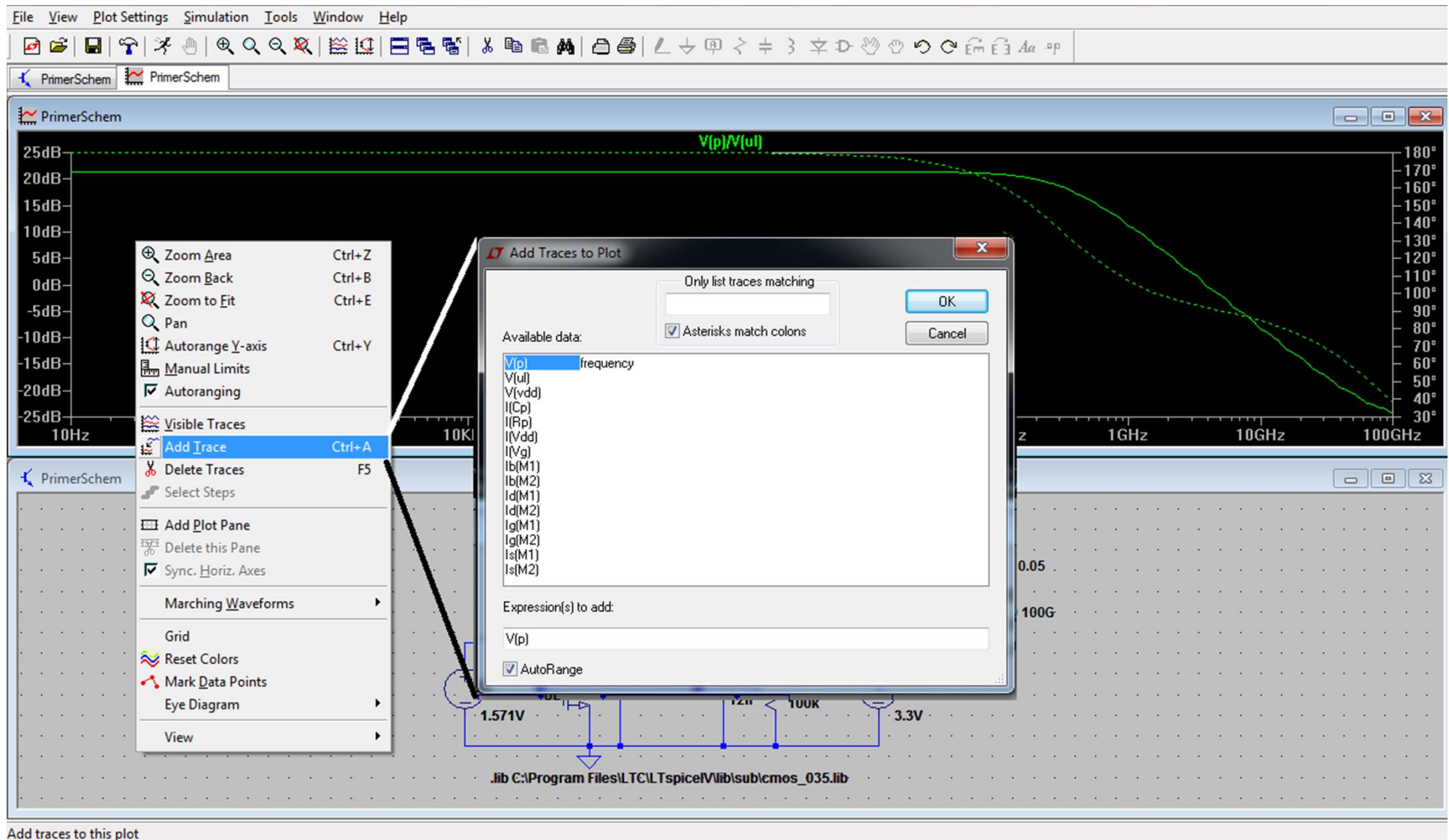

Analiza kola

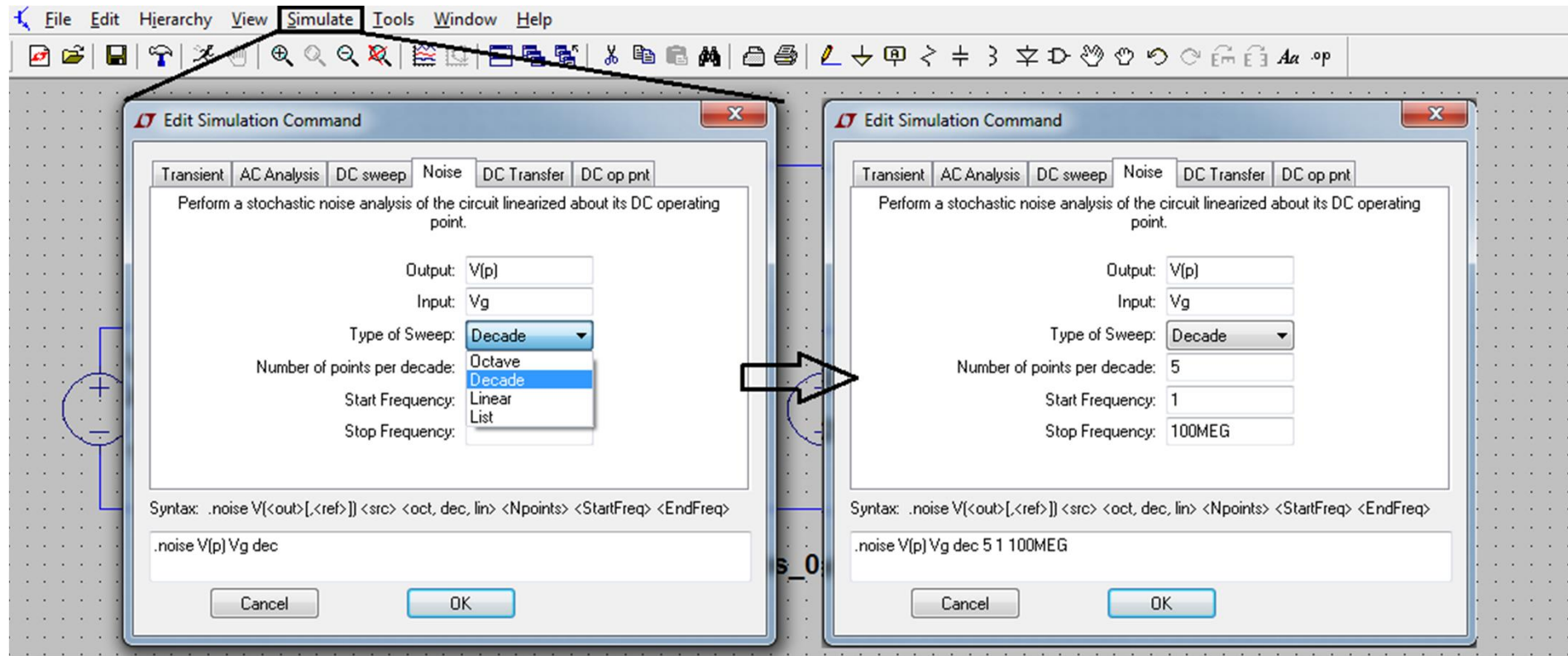
Analiza kola

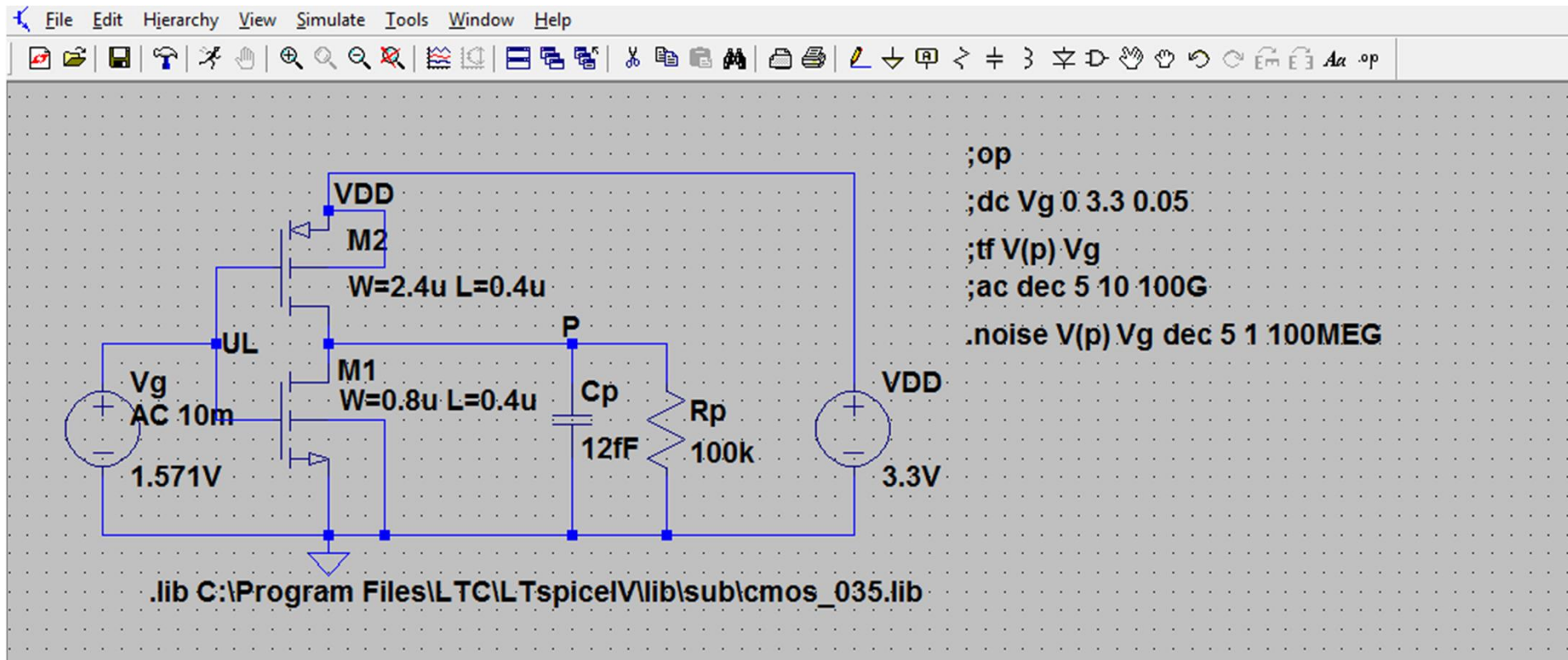
04.04.2018.

54

Analiza kola

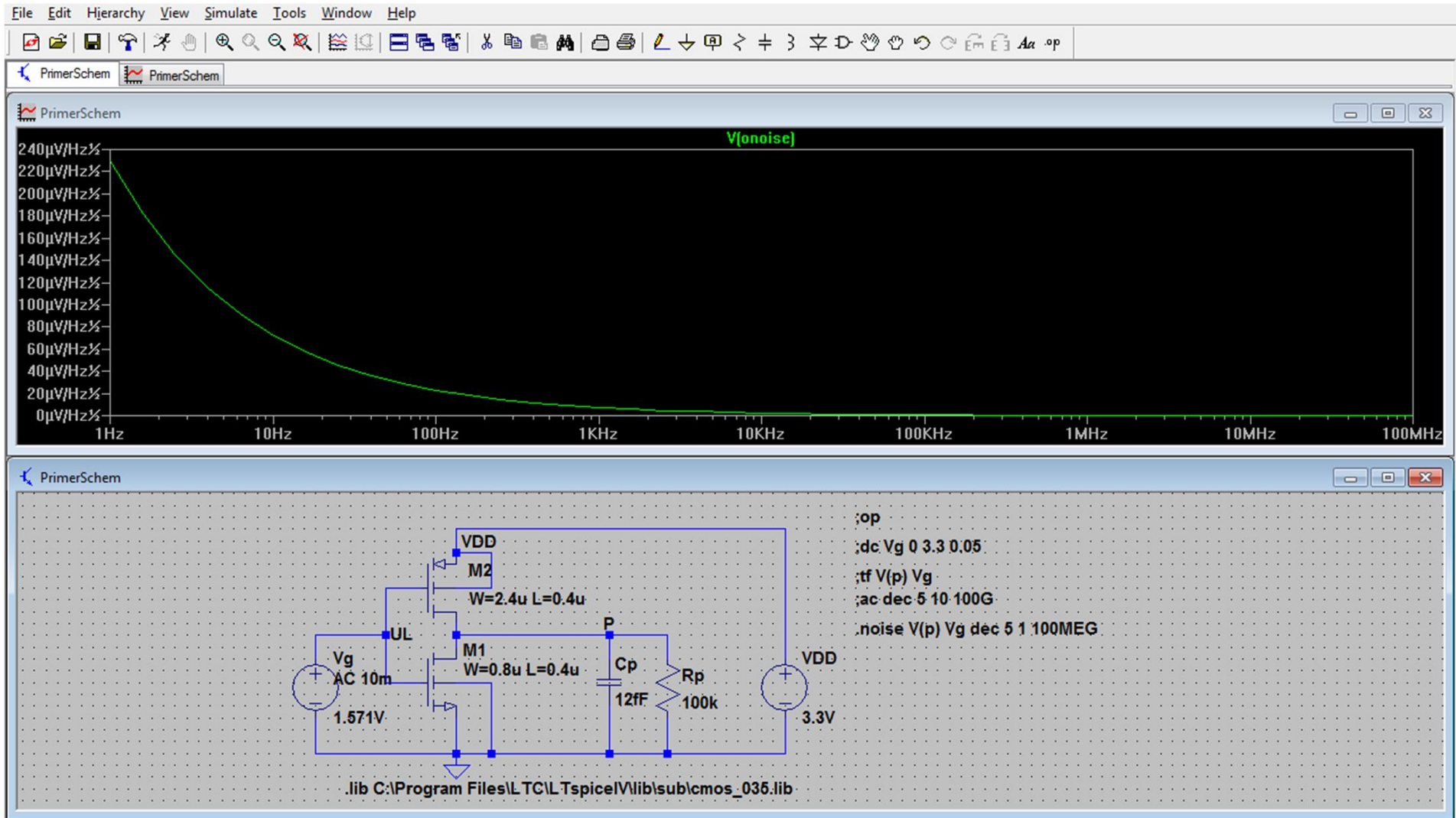

Analiza kola

Analiza kola

04.04.2018.

Analiza linearnih kola u DC domenu

Šta treba da znamo?

Elementarno (za potpis)

Šta se dobija kao rezultat analize u frekvencijskom domenu?

Osnovna (za 6)

1. Koje parametre treba zadati da bi se u programu Spice analiziralo kolo u frekvencijskom domenu?
2. Kakvi se modeli poluprovodničkih komponenta koriste pri AC analizi?

Analiza linearnih kola u DC domenu

Ispitna pitanja

- a) **Koliko puta se formira i rešava sistem jednačina pri jednoj analizi kola u AC režimu ukoliko se traži analiza u 4 tačke po dekadi u opsegu od 5Hz do 50kHz/Koliko puta se formira i rešava sistem jednačina pri jednoj analizi kola u AC režimu ukoliko se traži analiza u 2 tačke po oktavi u opsegu od 5Hz do 50kHz?**
- b) **Koji su karakteristični problemi vezani za zadavanje koraka u AC analizi?**
- c) **Koji su karakteristični problemi vezani za rezonantnu frekvenciju u AC analizi? Kako ih izbeći?**

Analiza elektronskih kola

1. Uvod
2. Analiza linearnih kola u DC domenu (jednosmerni režim)
3. Analiza linearnih kola u AC domenu (frekvencijski domen)
4. Analiza linearnih kola u TR domenu (vremenski domen)
5. Analiza nelinearnih kola u DC domenu
6. Analiza nelinearnih kola u TR domenu

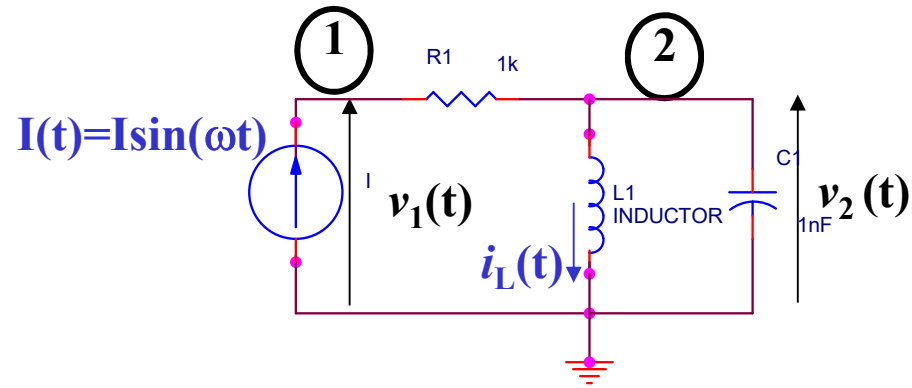
Matematički model

1. i 2. Linearne jednačine
(realne i kompleksne)
- 3. Linearne diferencijalne jednačine**
4. Nelinearne algebarske jednačine
5. Nelinearne diferencijalne jednačine

04.04.2018.

Način rešavanja sistema j-na

1. i 2. LU faktorizacija (Gauss)
- 3. Numeričko integraljenje - diskretizacija - svođenje na linearne algebarske (Euler)**
4. Linearizacija - Iterativno svođenje na linearne algebarske (Newton-Kantorovič)
5. Diskretizacija - svođenje na nelinearne algebarske i linearizacija - Iterativno svođenje na linearne algebarske

$$\frac{v_1(t) - v_2(t)}{R_1} = i(t)$$

$$\frac{v_2(t) - v_1(t)}{R_1} + i_L(t) + C_1 \frac{\partial v_2(t)}{\partial t} = 0$$

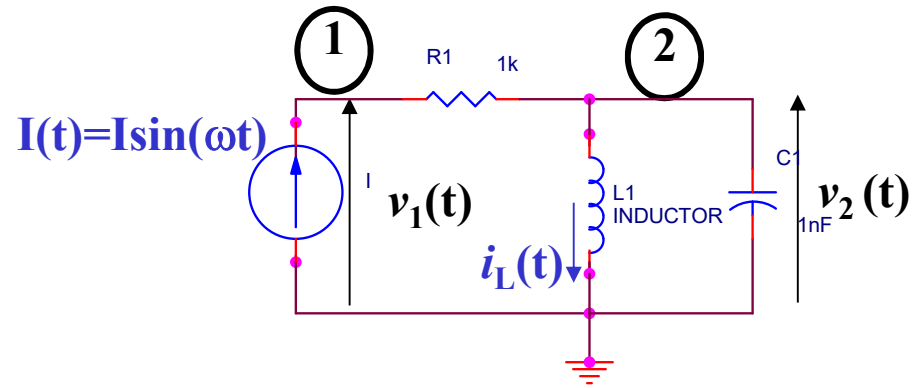
$$v_2(t) - L \frac{\partial i(t)}{\partial t} = 0$$

$$\dot{x} = \frac{dx}{dt} = f(x)$$

Diskretizacija vremenske ose

$$\dot{\mathbf{x}}(t_{n+1}) = \frac{\mathbf{x}(t_{n+1}) - \mathbf{x}(t_n)}{t_{n+1} - t_n} = \frac{\mathbf{x}(t_{n+1}) - \mathbf{x}(t_n)}{h} = \frac{\mathbf{x}^{n+1} - \mathbf{x}^n}{h}$$

Analiza kola

$$\frac{v_1(t) - v_2(t)}{R_1} = i(t)$$

$$\frac{v_2(t) - v_1(t)}{R_1} + i_L(t) + C_1 \frac{\partial v_2(t)}{\partial t} = 0$$

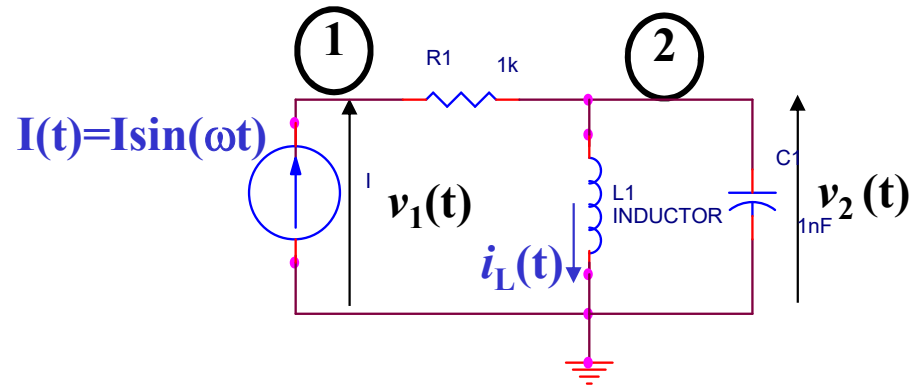
$$v_2(t) - L \frac{\partial i(t)}{\partial t} = 0$$

$$\frac{v_1(t_{n+1}) - v_2(t_{n+1})}{R_1} = i(t_{n+1})$$

$$\frac{v_2(t_{n+1}) - v_1(t_{n+1})}{R_1} + i_L(t_{n+1}) + C_1 \frac{v_2(t_{n+1}) - v_2(t_n)}{h} = 0$$

$$v_2(t_{n+1}) - L \frac{i_L(t_{n+1}) - i_L(t_n)}{h} = 0$$

Analiza kola

$$\frac{1}{R_1} v_1^{n+1} - \frac{1}{R_1} v_2^{n+1} = i^{n+1}$$

$$-\frac{1}{R_1} v_1^{n+1} + \left(\frac{1}{R_1} + \frac{C_1}{h}\right) v_2^{n+1} + i_L^{n+1} = \frac{C_1}{h} v_2^n$$

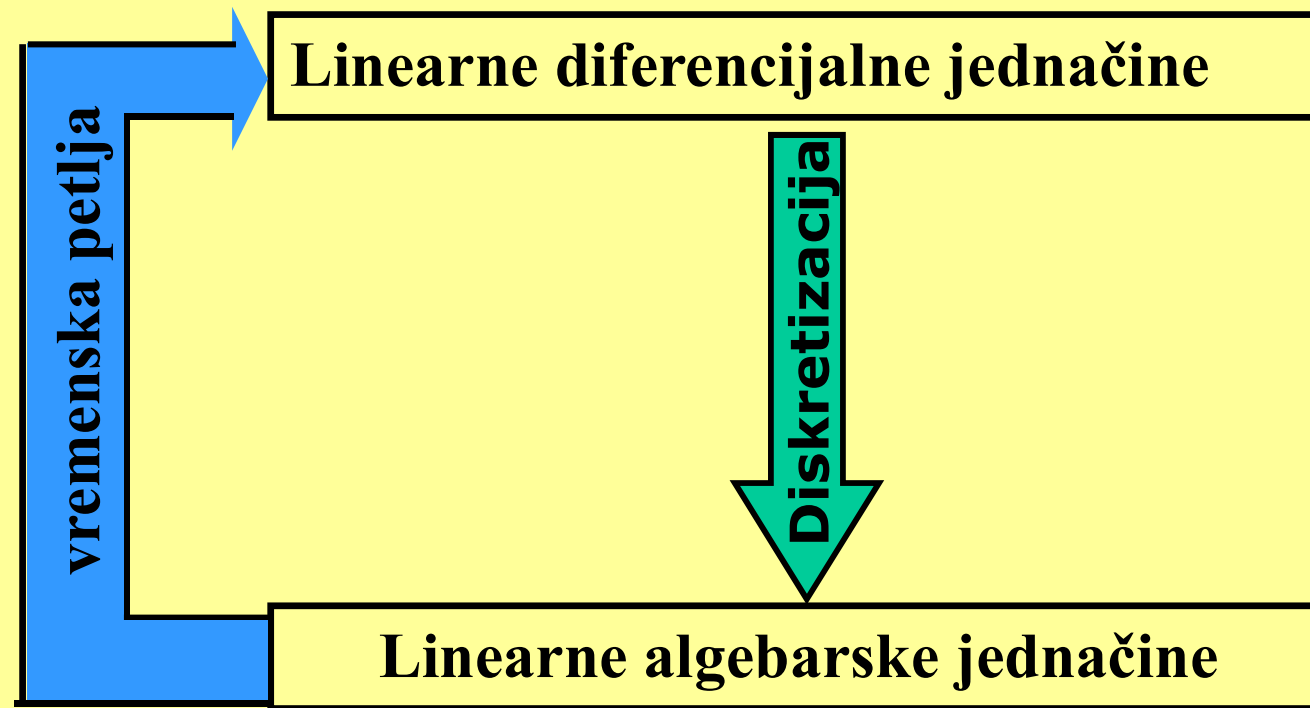
$$v_2^{n+1} - \frac{L}{h} i_L^{n+1} = -\frac{L}{h} i_L^n$$

Sistem linearnih jednačina

$$\begin{bmatrix} \frac{1}{R_1} & -\frac{1}{R_1} & 0 \\ -\frac{1}{R_1} & \frac{1}{R_1} + \frac{C_1}{h} & 1 \\ 0 & 1 & -\frac{L_1}{h} \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} v_1^{n+1} \\ v_2^{n+1} \\ i_L^{n+1} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} i^{n+1} \\ \frac{C_1}{h} v_2^n \\ -\frac{L_1}{h} i_L^n \end{bmatrix}$$

$$\underline{\tilde{\mathbf{G}}} \cdot \underline{\mathbf{v}}^{n+1} = \underline{\mathbf{i}}^n$$

Diskretizacija vremenske ose.

Da bi se našlo rešenje u trenutku $t=t_{n+1}$, potrebno je da se zna rešenje za trenutak $t=t_n$.

Potrebno je definisati granične uslove za $t=0$.

Za analizu kola u intervalu do 50ms sa korakom $5\mu s$ potrebno je formirati i rešiti sistem linearnih algebarskih jednačina 10 000 puta!

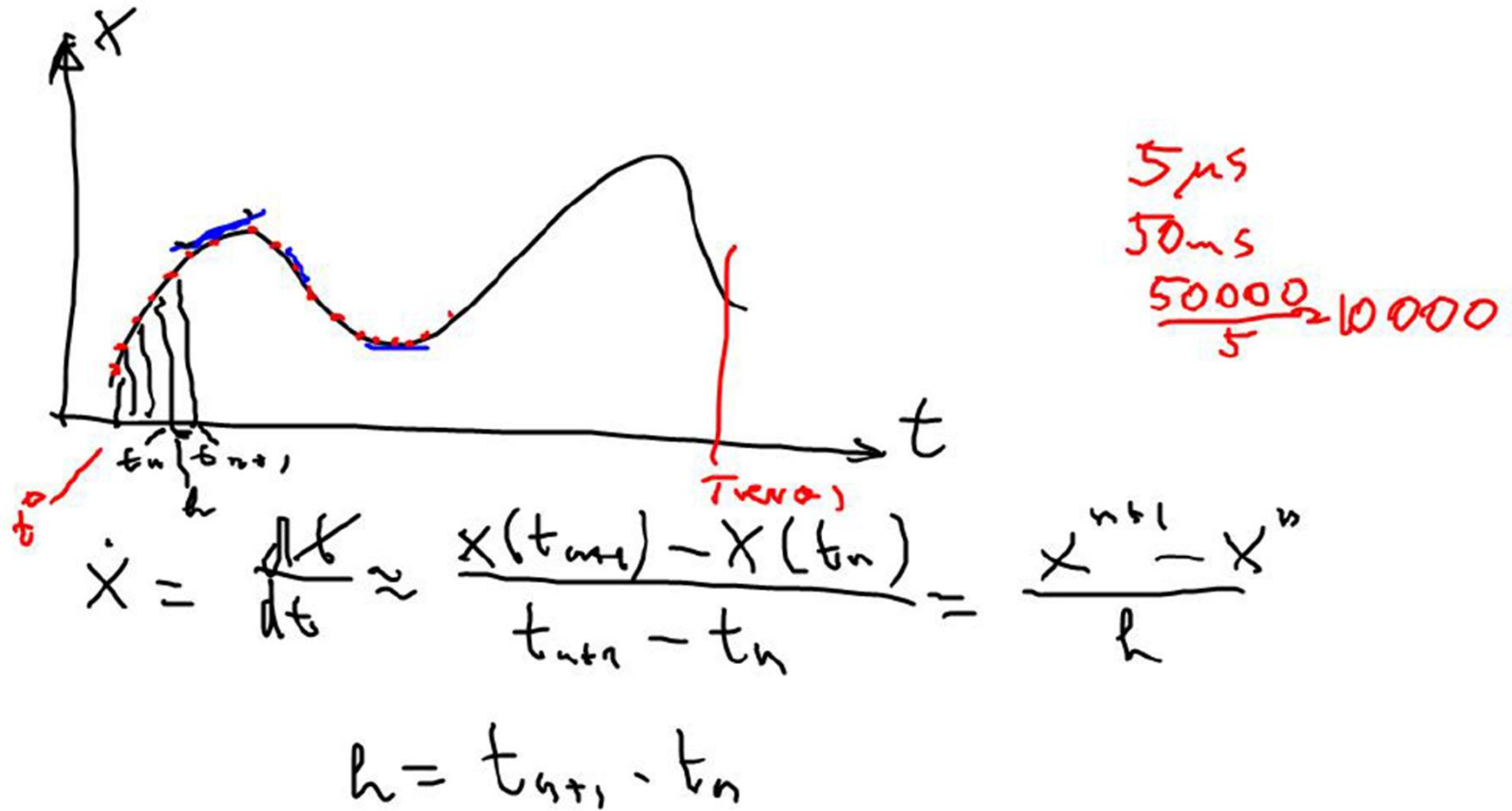
Diskretizacija vremenske ose.

Da bi se našlo rešenje u trenutku $t=t_{n+1}$, potrebno je da se zna rešenje za trenutak $t=t_n$.

Potrebno je definisati granične uslove za $t=0$.

Za analizu kola u intervalu do 50ms sa korakom $5\mu s$ potrebno je formirati i rešiti sistem linearnih algebarskih jednačina 10 000 puta!

Analiza kola

Primena Eulerove formule na kapacitivnu granu

$$i_C = C \frac{dv_C}{dt}$$

$$i_C^{n+1} = C \frac{(v_C^{n+1} - v_C^n)}{h}$$

$$i_C^{n+1} = \frac{C}{h} (v_C^{n+1} - v_C^n)$$

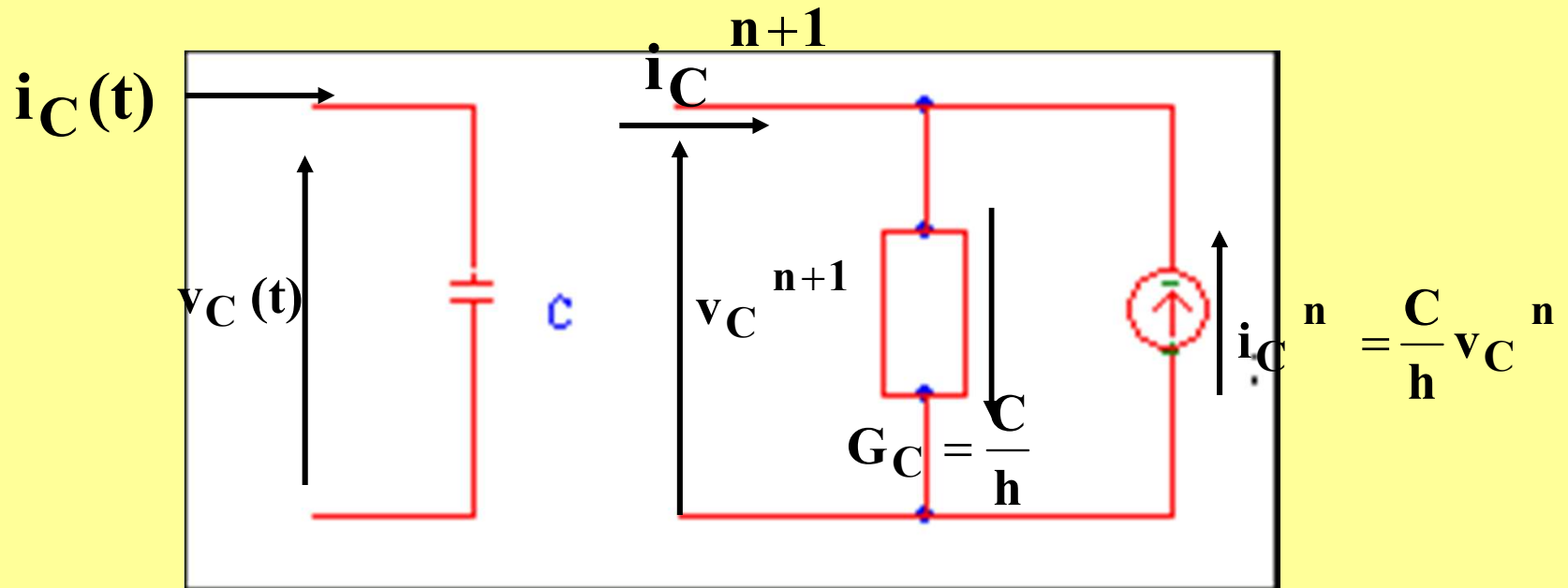
$$i_C^{n+1} = \frac{C}{h} v_C^{n+1} - \frac{C}{h} v_C^n$$

Primena Eulerove formule na kapacitivnu granu

$$i_C^{n+1} = \frac{C}{h} v_C^{n+1} - \frac{C}{h} v_C^n$$

Struja $i_C(t_{n+1})$ ima dve komponente:

Jedna zavisi od napona $v_C(t_{n+1})$ a druga od $v_C(t_n)$

Analiza greške diskretizacije

Intuitivno je jasno (a znanja iz numeričke matematike to potvrđuju) da diskretizacija unese određenu grešku, i da može da se očekuje da greška bude manja ako je korak diskretizacije manji i ako je promena sporija.

Želimo da utvrdimo

-koliko iznosi greška i

-od čega zavisi.

Analiza greške diskretizacije

**Neka je $x(t_{n+1})$ tačna vrednost
a x^{n+1} izračunata vrednost pomenljive x .**

**Tada je lokalna greška zaokruživanja
(Local truncation Error, LTE)**

$$\varepsilon_{Tx} = x(t_{n+1}) - x^{n+1}$$

Analiza greške diskretizacije

Razvojem funkcije $x(t)$ u Tajlorov red u okolini tačke $t=t_{n+1}$ dobija se

$$x(t) = x(t_{n+1}) + (t - t_{n+1}) \left. \frac{dx}{dt} \right|_{t=t_{n+1}} + \frac{1}{2} (t - t_{n+1})^2 \left. \frac{d^2x}{dt^2} \right|_{t=t_{n+1}} + \dots$$

za $t = t_n$

$$x(t_n) = x(t_{n+1}) + (t_n - t_{n+1}) \left. \frac{dx}{dt} \right|_{t=t_{n+1}} + \frac{1}{2} (t_n - t_{n+1})^2 \left. \frac{d^2x}{dt^2} \right|_{t=t_{n+1}} + \dots$$

$$h = t_{n+1} - t_n,$$

$$x(t_n) = x(t_{n+1}) - h \left. \frac{dx}{dt} \right|_{t=t_{n+1}} + \frac{1}{2} h^2 \left. \frac{d^2x}{dt^2} \right|_{t=t_{n+1}} + \dots$$

$$x(t_{n+1}) = x(t_n) + h \left. \frac{dx}{dt} \right|_{t=t_{n+1}} - \frac{1}{2} h^2 \left. \frac{d^2x}{dt^2} \right|_{t=t_{n+1}} - \dots$$

Analiza greške diskretizacije

Na osnovu

$$x(t_{n+1}) = \frac{x(t_{n+1}) - x(t_n)}{t_{n+1} - t_n} = \frac{x(t_{n+1}) - x(t_n)}{h} = \frac{x^{n+1} - x^n}{h}$$

sledi da je približna vrednost promenljive x u trenutku $t=t^{n+1}$

$$x^{n+1} = x^n + h \left. \frac{dx}{dt} \right|_{t=t_{n+1}} - \frac{1}{2} h^2 \left. \frac{d^2x}{dt^2} \right|_{t=t_{n+1}}$$

Ako se pretpostavi da je u $t=t_n$, poznato tačno rešenje i da je $x(t_n)=x^n$, tada je

$$\varepsilon_{Tx} = x(t_{n+1}) - x^{n+1}$$

$$\varepsilon_{Tx} = \left(x(t_n) + h \left. \frac{dx}{dt} \right|_{t=t_{n+1}} - \frac{1}{2} h^2 \left. \frac{d^2x}{dt^2} \right|_{t=t_{n+1}} \right) - \left(x^n + h \left. \frac{dx}{dt} \right|_{t=t_{n+1}} \right) = -\frac{1}{2} h^2 \left. \frac{d^2x}{dt^2} \right|_{t=t_{n+1}}$$

Analiza greške diskretizacije

$$\varepsilon_{Tx} = \mathbf{x}(t_{n+1}) - \mathbf{x}^{n+1} = -\frac{1}{2}h^2 \left. \frac{d^2 \mathbf{x}}{dt^2} \right|_{t=t_{n+1}}$$

Lokalna greška zaokruživanja (local truncation error LTE)

**proporcionalna je kvadratu veličine koraka h i
brzini promene signala**

Vremenski korak h
Promena brzine odziva   **LTE**

Analiza greške diskretizacije

Tokom izračunavanja izvoda pravi se, takođe, lokalna greška zaokruživanja izvoda

$$\varepsilon_{Td} = x(t_{n+1}) - x^{n+1}$$

$$x(t) = x(t_{n+1}) + (t - t_{n+1}) \left. \frac{dx}{dt} \right|_{t=t_{n+1}} + \frac{1}{2} (t - t_{n+1})^2 \left. \frac{d^2x}{dt^2} \right|_{t=t_{n+1}} + \dots$$

za $t = t_n$

$$x(t_n) = x(t_{n+1}) + (t_n - t_{n+1}) \left. \frac{dx}{dt} \right|_{t=t_{n+1}} + \frac{1}{2} (t_n - t_{n+1})^2 \left. \frac{d^2x}{dt^2} \right|_{t=t_{n+1}} + \dots$$

$$h = t_{n+1} - t_n,$$

$$\left. \frac{dx}{dt} \right|_{t=t_{n+1}} = \frac{x(t_{n+1}) - x(t_n)}{h} + \frac{1}{2} h \left. \frac{d^2x}{dt^2} \right|_{t=t_{n+1}} + \dots$$

Analiza greške diskretizacije

Znajući da je

$$x^{n+1} = \frac{x(t_{n+1}) - x(t_n)}{h}$$

sledi

$$\varepsilon_{Td} = x(t_{n+1}) - x^{n+1}$$

$$\varepsilon_{Td} = \frac{x(t_{n+1}) - x(t_n)}{h} + \frac{1}{2} h \ddot{x}|_{t=t_{n+1}} + \dots - \frac{x(t_{n+1}) - x(t_n)}{h}$$

$$\varepsilon_{Td} = \frac{1}{2} h \ddot{x}|_{t=t_{n+1}} + \dots$$

$$\varepsilon_{Td} \approx \frac{1}{2} h \ddot{x}|_{t=t_{n+1}}$$

Analiza greške diskretizacije

**Lokalna greška zaokruživanja izvoda (LTE izvoda)
proporcionalna je veličini koraka h i
brzini promene signala**

Vremenski korak h
Promena brzine odziva   **LTE izvoda**

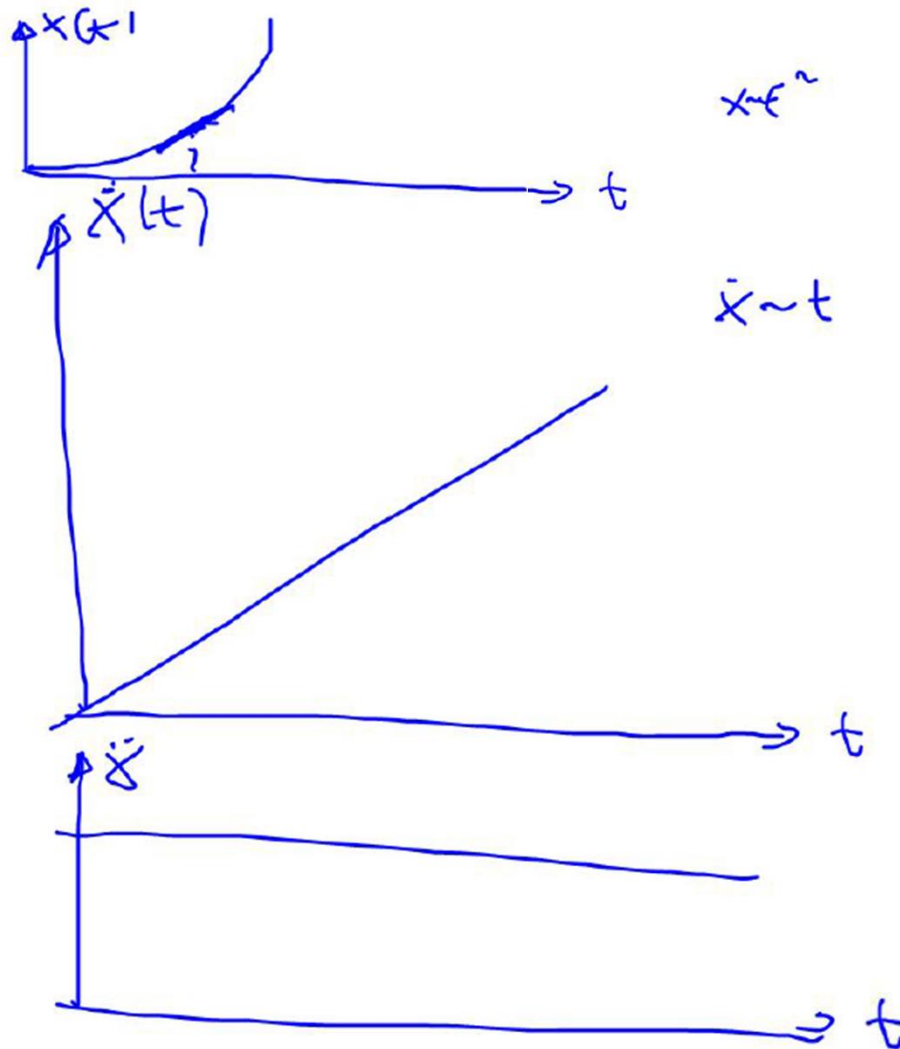
Analiza greške diskretizacije

$$\boldsymbol{\varepsilon}_{\text{Tx}} = \mathbf{x}(t_{n+1}) - \mathbf{x}^{n+1} = -\frac{1}{2} \mathbf{h}^2 \left. \frac{d^2 \mathbf{x}}{dt^2} \right|_{t=t_{n+1}}$$

$$\boldsymbol{\varepsilon}_{\text{Td}} = \frac{1}{2} \mathbf{h} \left. \frac{d \mathbf{x}}{dt} \right|_{t=t_{n+1}}$$

Greška je manja za monotone odzive jer se izvod aproksimira pravom linijom

Da se podsetimo: prvi i drugi izvod funkcije

Funkcija $x=t^2$

$$\dot{x} = \frac{dx}{dt} = 2 \cdot t$$

$$\ddot{x} = \frac{d\dot{x}}{dt} = 2$$

Izbor koraka diskretizacije

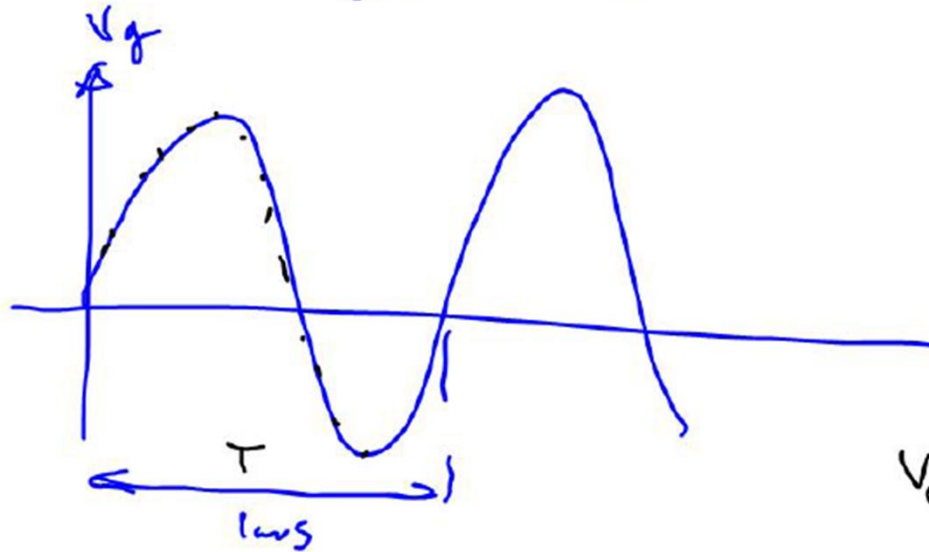
Izbor koraka diskretizacije

Kako izabrati pravu veličinu koraka?

**Korak se bira na osnovu vrednosti
elemenata kola i/ili na osnovu brzine
promene signala pobude.**

Izbor vremena završetka analize

$$f = 1 \text{ kHz}$$

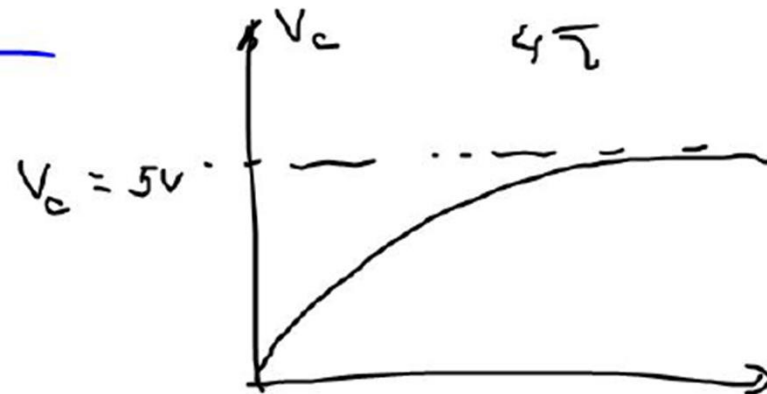
$$h = \frac{T}{10} = 100 \mu s$$

Zavisi od pobude
(recimo 10 tačaka po periodu)

$$C = 10 \mu F$$

$$R = 10 \Omega$$

$$4\tau$$

$$\tau = \frac{1}{RC} = \frac{1}{10 \cdot 10^{-3} \cdot 10} = 0.1 s$$

$$T_{kraj} = 0.4 s$$

Zavisi od očekivanog odziva
Da bi se C napunio treba najmanje 4τ

Analiza greške diskretizacije

Brzina promene signala u kolu zavisi od vrednosti vremenskih konstanti u kolu.

Dobra je praksa da se izabere korak $h < \tau/100$ gde je τ lokalna vremenska konstanta.

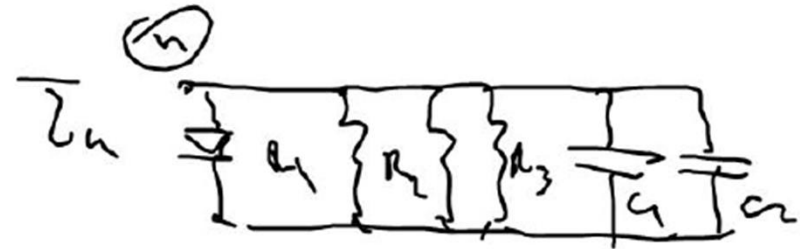
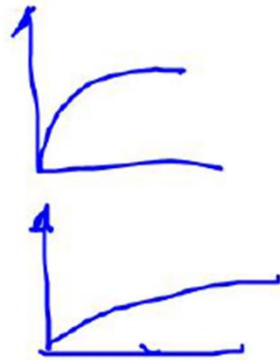
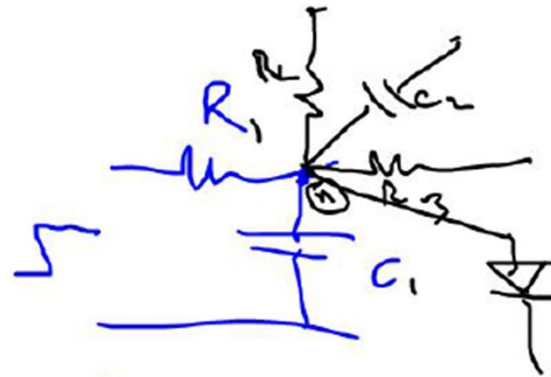
Bira se najmanji korak

04.04.2018.

Naravno, ako je ograničavajuća promena u kolu diktirana brzinom pobude, tada se izabere korak koji je u stanju da prati pobudu.

Veličina koraka analize $h < \tau/100$

τ_n lokalna vremenska konstanta za čvor n

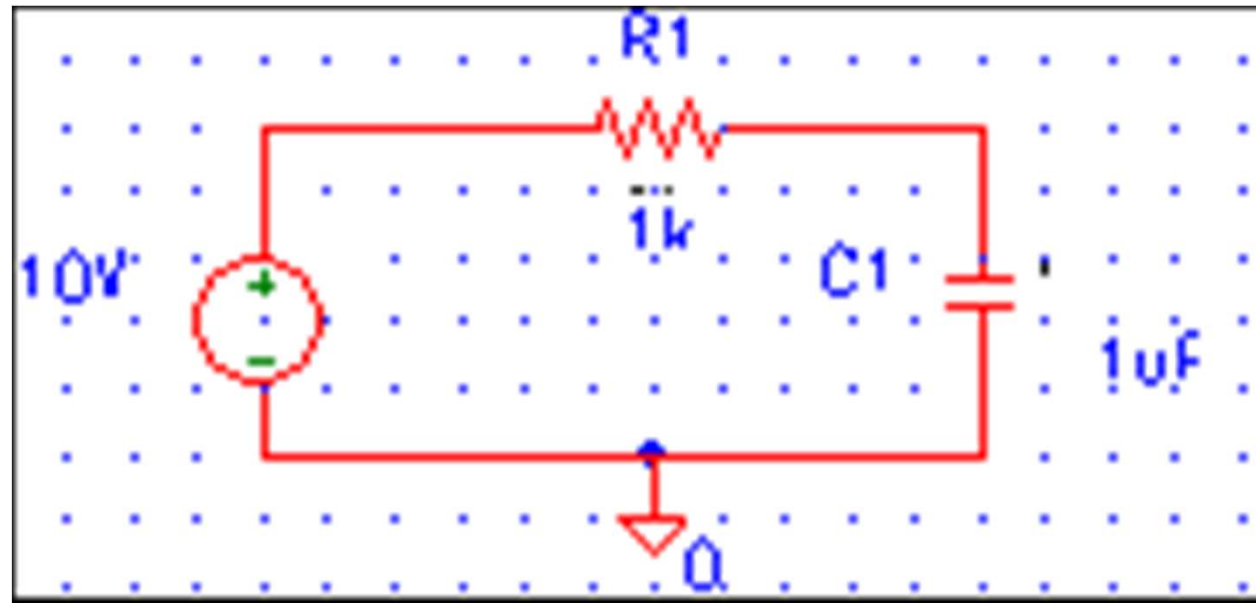
$$\tau_n = \frac{1}{(R_1 \parallel R_2 \parallel R_3)(C_1 + C_2)}$$

Otpornost diode – r_d – menja se u zavisnosti od režima

Primer

RC kolo $\tau=1\text{ms}$

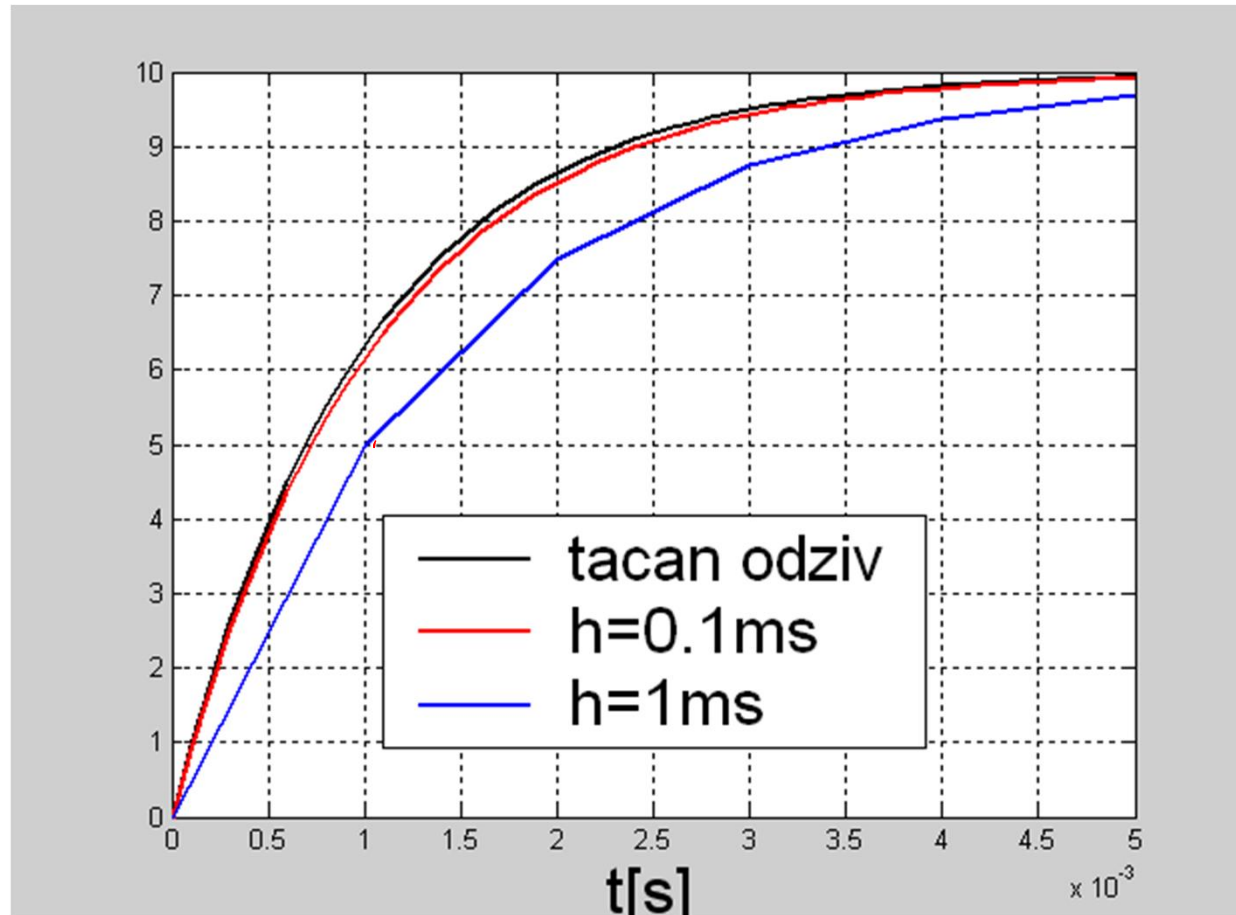
Primer

RC kolo $\tau=1\text{ms}$

t	tačno	h=0.01ms	h=0.1ms	h=1ms
0	0	0	0	0
1E-5	9.900498	9.0099		
1E-4	9.04837	9.05287	9.09091	
1E-3	3.67879	3.69711	3.85543	5.00000

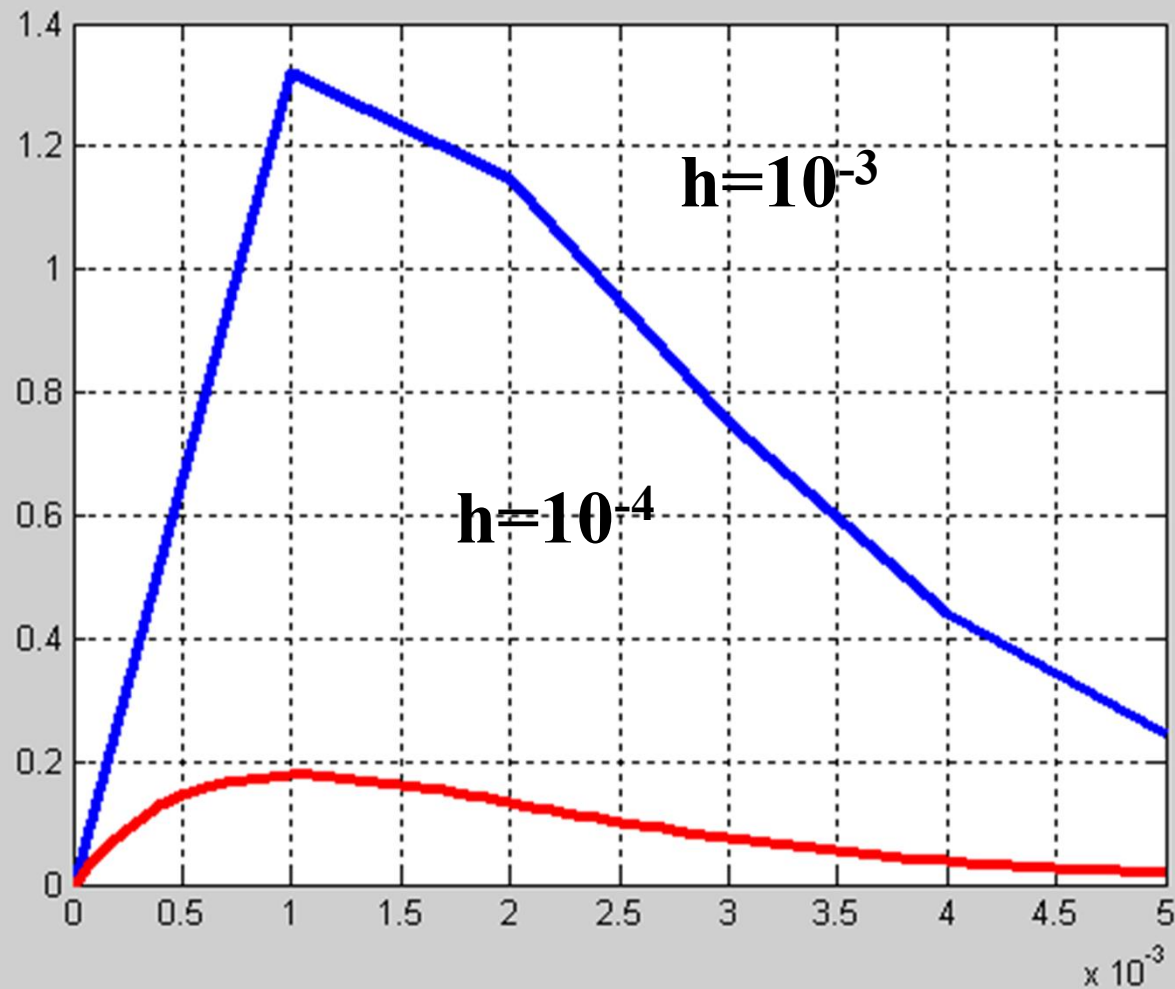
- Analiza linearnih kola u vremenskom domenu

Odziv RC kola $\tau=1\text{ms}$

- Analiza linearnih kola u vremenskom domenu

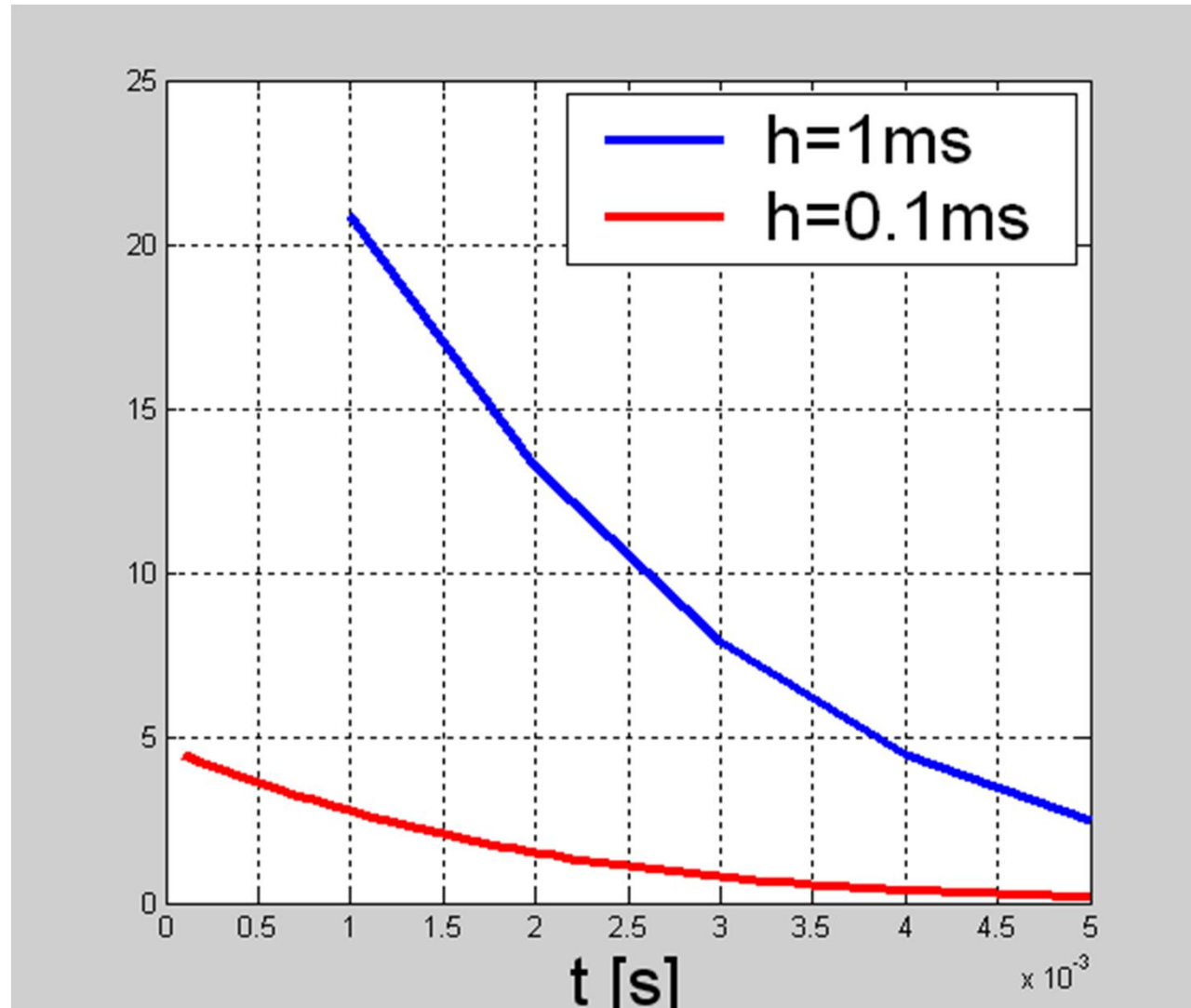
apsolutna greška

- Analiza linearnih kola u vremenskom domenu

relativna greška

04.04.2018.

- Analiza linearnih kola u vremenskom domenu

Analiza greške diskretizacije

Greška je proporcionalna veličini koraka h i brzini promene $\dot{x}$ signala

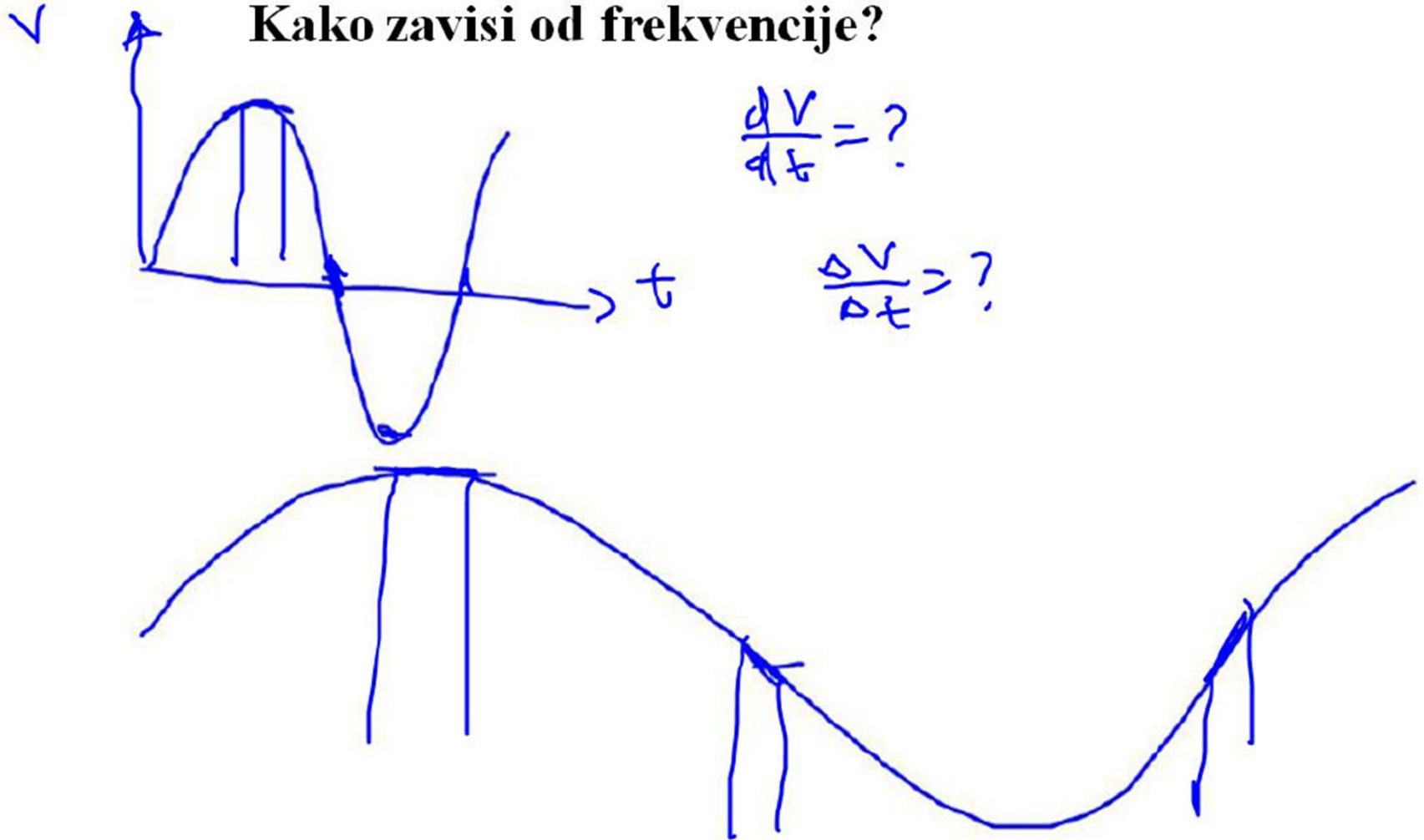
Da bi se zadržala konstantna greška, treba smanjiti korak tamo gde je brzina promene signala veća i obrnuto.

Ovo je iskorišćeno u algoritmima za automatsku kontrolu koraka (Spice)

- Analiza linearnih kola u vremenskom domenu

Gde je prvi izvod najveći za sinusnu pobudu?

Kako zavisi od frekvencije?

Analiza greške diskretizacije

Primer:

Neka je odziv sinusna funkcija sa amplitudom $V=4V$ i periodom $T=5ms$. Odrediti minimalni korak da bi maksimalna LTE bila $\varepsilon_{Tx} = 10^{-4}V$ dobija se:

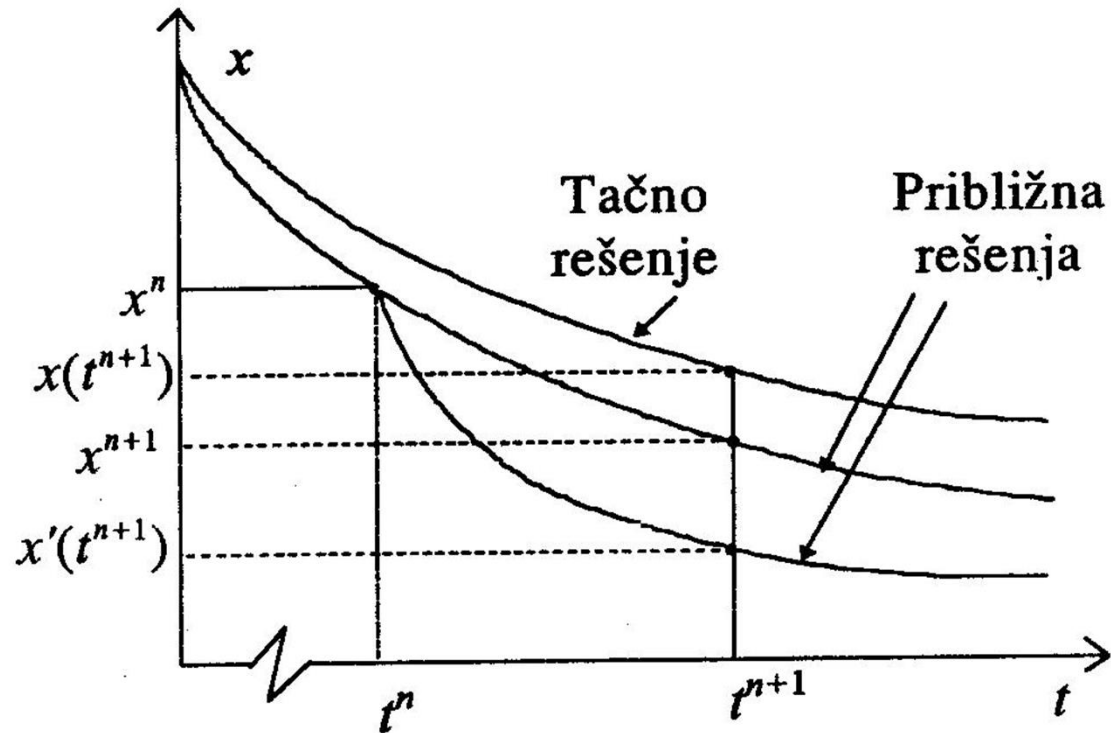
$$h_{\min} = \sqrt{\frac{2\varepsilon_{Tx}}{\ddot{x}}}$$

$$\ddot{x} = 4 \left(\frac{2\pi}{T} \right)^2 \sin \frac{2\pi}{T} t = 6,3 \cdot 10^6 \text{ V/s}^2 \quad \Rightarrow \quad h_{\min} = 5,6 \mu\text{s}$$

$$N = \frac{T}{h} = \frac{5\text{ms}}{5,6\mu\text{s}} \approx 892$$

Za jednu periodu !!!

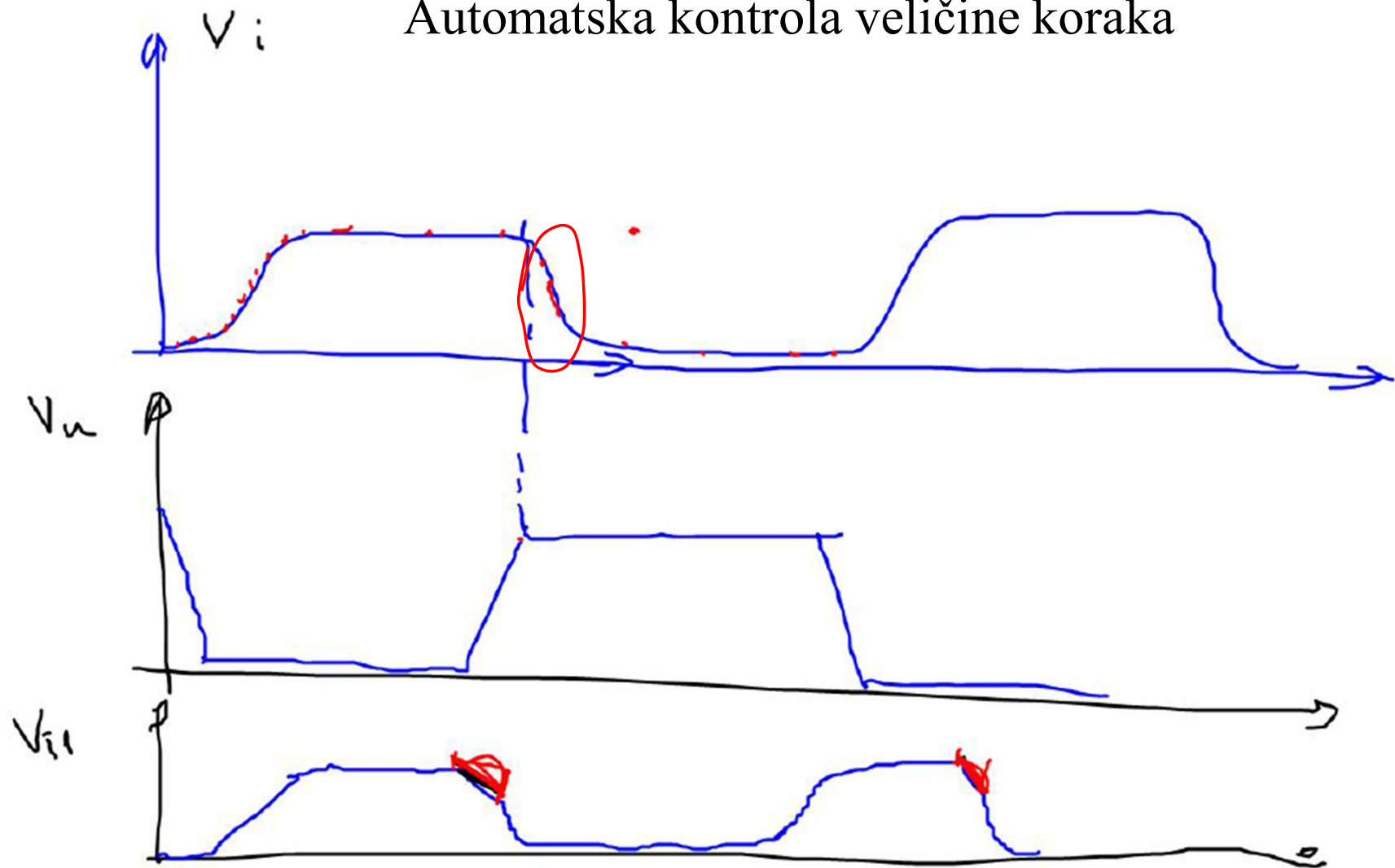
Analiza greške diskretizacije

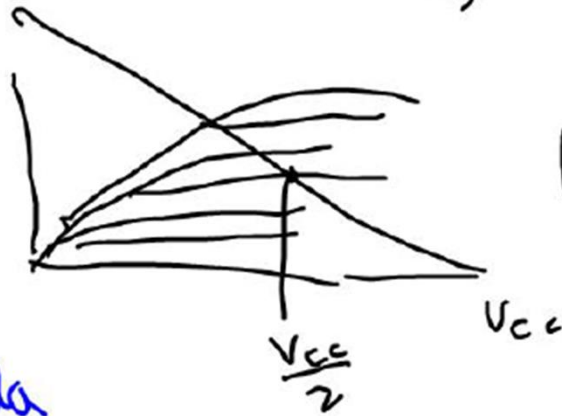
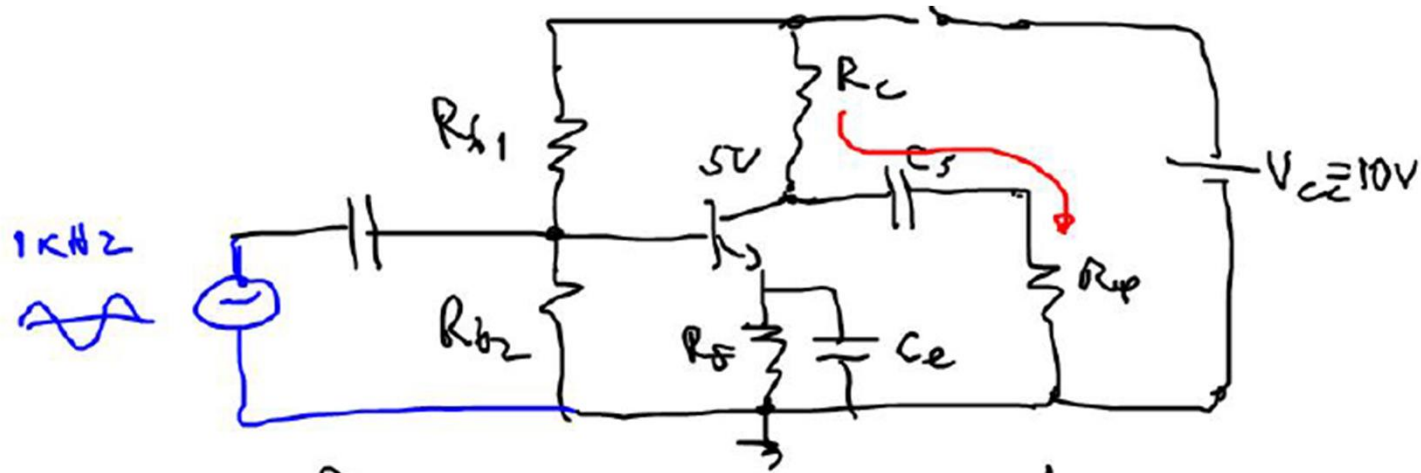
Greška može da se nagomilava

**Ukoliko se ne povećava greška kaže se da je rešenje
stabilno**

Automatska kontrola veličine koraka

Analiza kola

$n = 5 \text{ perioda}$
 $T_{kraj} = 5 \frac{1}{2 \text{ kHz}} = 5 \text{ ms}$

$$X_{Cs} = \frac{1}{\omega C} \ll 10 \Omega$$

$$|X_{Rb}| = \frac{1}{20 \cdot 2 \mu \cdot \omega} \ll 10 \Omega$$

$$C \gg \frac{1}{20 \cdot 10 \cdot 2 \cdot \omega} \approx$$

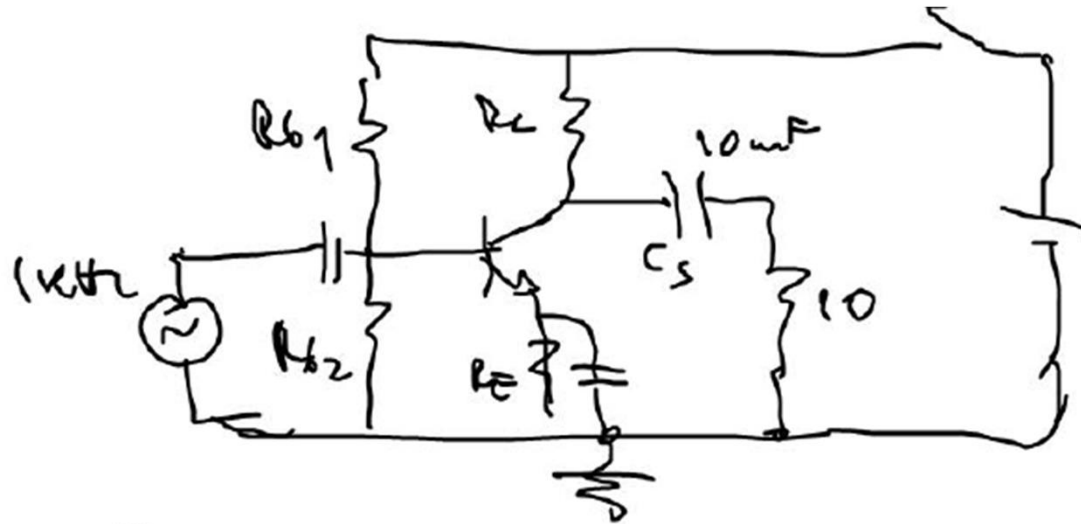
$$\gg \frac{1}{400 \cdot \omega} \approx$$

$$\gg \frac{1}{1200} \approx 1 \text{ mF}$$

$$C > 10 \text{ mF}$$

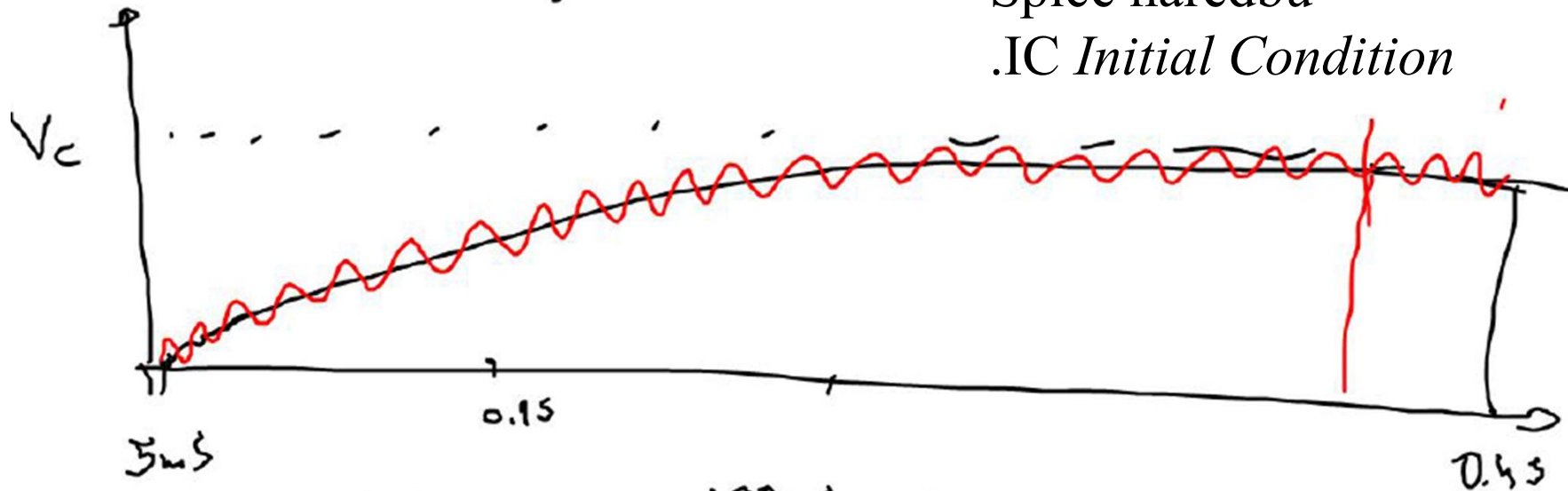
- 1 F
- 0.1 F
- 10 mF
- 1 mF
- 100 μF
- 10 μF
- 1 μF
- 100 nF
- 10 nF
- 1 nF
- 100 pF
- 10 pF
- 1 pF
- 100 fF
- 10 fF
- 1 fF

Analiza kola

Da ne bismo „čekali“ da se uspostavi stacionarno stanje (C napunjen na DC, $4\tau=0.4s$, što je za pobudu od 1kHz 400 perioda) treba koristiti Spice naredbu

.IC Initial Condition

5ms

50 koraka KO.1ms

$$\frac{400ms}{0.1ms} = 4000$$

.IC

Analiza linearnih kola u DC domenu

Šta treba da znamo?

Elementarno (za potpis)

Šta se dobija kao rezultat analize u vremenskom domenu?

Osnovna (za 6)

1. Koje parametre treba zadati da bi se u programu Spice analiziralo kolo u TR domonu?

Analiza linearnih kola u TR domenu

Ispitna pitanja

- a) **Od čega zavisi lokalna greška zaokruživanja pri TR analizi?**
- b) **Odrediti minimalni korak diskretizacije da bi maksimalna LTE bila $\varepsilon_{Tx} = 10^{-3}V$, ako je odziv sinusna funkcija sa amplitudom $V=4V$ i periodom $T=5ms$.**
- c) **Koje parametre treba zadati pobudnim generatorima za analizu kolu u TR režimu pomoću programa Spice?**